

Archeologisch bureauonderzoek

**Plangebieden Bosleeuw, Rond de graven, GWL-
terrein en Westergasfabriekterrein
Stadsdeel West**

BO 12-062 Amsterdam 2012

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	5
1 Administratieve gegevens plangebied	6
1.1 Administratieve gegevens	6
2 Wet- en regelgeving	7
2.1 Algemeen	7
2.2 Rijk	7
2.3 Provincie Noord-Holland	7
2.4 Gemeente Amsterdam	8
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie	8
3 Historisch-topografische en archeologische inventarisatie	9
3.1 Geomorfologie en bodem	9
3.2 Historie algemeen	9
3.3 Historisch-topografische inventarisatie van de plangebieden	10
3.3.1 Ontginningen	10
3.3.2 De zeedijk	11
3.3.3 De Haarlemmertrekvaart	11
3.3.4 Bewoning en bedrijvigheid langs de Haarlemmertrekvaart	12
3.3.5 De 19de en 20ste eeuw	19
3.3.6 Plan West	21
3.4 Archeologische inventarisatie van de plangebieden	21
3.4.1 Archeologische Monumentenkaart en Cultuurhistorische Waardenkaart	21
3.4.2 Vindplaatsen in de omgeving van de plangebieden	22
3.4.3 Bodemopbouw	24
3.5 Conclusie: verwachtingsmodel	24
4 Archeologische verwachtingskaart	25
5 Archeologische beleidskaart	28
Conclusie	30
Bronnen	31
Appendix I: Verwachtingen en beleid plangebied Bosleeuw	32
Appendix II: Verwachtingen en beleid plangebied Rond de graven	35
Appendix III: Verwachtingen en beleid plangebied GWL-terrein	38
Appendix IV: Verwachtingen en beleid plangebied Westergasfabriekterrein	41
Appendix V: Beleidsvarianten, stroomschema	44

Samenvatting

Bureau Monumenten & Archeologie (BMA) heeft in opdracht van stadsdeel West een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de plangebieden Bosleeuw, Rond de graven, GWL-terrein en Westergasfabriekterrein. Dit is bedoeld om een beeld te krijgen van de ondergrondse cultuurhistorische waarden die in deze plangebieden aanwezig kunnen zijn. Een dergelijk bureauonderzoek past binnen de verplichting van gemeenten om conform de Monumentenwet beleid te ontwikkelen ten aanzien van het behoud cq. documentatie van die overblijfselen bij bouwontwikkeling.

Het bureauonderzoek gaat uit van een beknopt overzicht van de historisch-topografische ontwikkeling van de Sloter- en Overbrakerpolder, waarin de plangebieden zijn gelegen, vanaf de middeleeuwen tot in de 20ste eeuw. Het historisch overzicht wordt aangevuld met archeologische informatie afkomstig van vindplaatsen in de directe omgeving van de plangebieden. De historische en archeologische informatie over de ruimtelijk-topografische ontwikkelingen is omgezet naar een beeld van archeologische verwachtingen.

De archeologische verwachtingskaart (p. 25-27) bestaat uit één zone met een hoge archeologische verwachting en zes zones met een lage verwachting. Aan de hand hiervan is een archeologische beleidskaart opgesteld waarin de beleidsregels en maatregelen voor de vereiste archeologische monumentenzorg zijn vastgelegd. De beleidskaart telt drie beleidszones (p. 28-29). Voor deze zones is gespecificeerd of en zo ja wanneer er archeologisch vervolgonderzoek in de bouwplanontwikkeling nodig is.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan vijftig jaar worden aangetroffen, dit aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld wordt zodat in overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen kunnen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Inleiding

In opdracht van stadsdeel West heeft BMA een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd ten behoeve van de actualisatie van vier bestemmingsplannen van stadsdeel West.

Met het bureauonderzoek wordt een overzicht gegeven van bekende of verwachte archeologische waarden binnen de plangebieden. Hierbij is gebruik gemaakt van historisch kaartmateriaal, relevante publicaties en archiefbronnen in samenhang met archeologische informatie over al bekende vindplaatsen in de plangebieden. Deze informatie is samengevat in een archeologisch verwachtingsmodel op basis waarvan de beleidsregels voor erfgoedzorg worden vastgelegd ten behoeve van het bestemmingsplan.

In het bureauonderzoek komen het nationale, provinciale en gemeentelijke archeologiebeleid (hoofdstuk 2), de historische en archeologische achtergronden (hoofdstuk 3) en de archeologische verwachting van de plangebieden (hoofdstuk 4) aan de orde, gekoppeld aan een beleidskaart (hoofdstuk 5) die inzichtelijk maakt of en in welke mate archeologische maatregelen binnen (toekomstige) planontwikkeling vereist zijn.

1 Administratieve gegevens plangebied

De plangebieden liggen ten noorden en zuiden van de Haarlemmertrekvaart, tussen de Einsteinweg in het westen en het centrum van Amsterdam in het oosten.

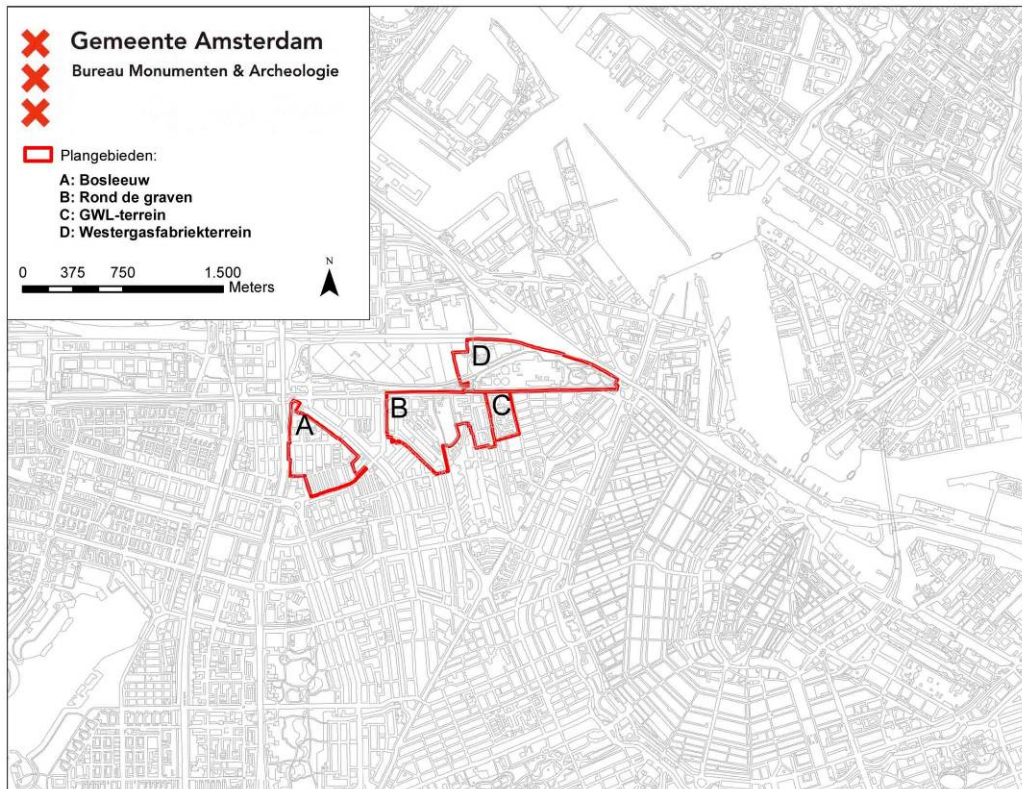
1.1 Administratieve gegevens

Opdrachtgever Stadsdeel West
Contactpersoon Dhr. M. Zwaagman
Adres Postbus 57239
Postcode / plaats 1040 BC Amsterdam

Plangebied

Provincie	Noord-Holland	Gemeente	Amsterdam
Plaats	Amsterdam	Kaartblad	25 G
ARCHIS meldingsnr.	52560	ARCHIS afmeldingsnr.	42594
X-coördinaat NW	118.070	Y-coördinaat NW	489.139
X-coördinaat NO	119.436	Y-coördinaat NO	489.139
X-coördinaat ZO	119.417	Y-coördinaat ZO	488.765
X-coördinaat ZW	118.091	Y-coördinaat ZW	488.734

Locatie

1 Locatie van de plangebieden

2 Wet- en regelgeving

2.1 Algemeen

Het archeologische erfgoed bestaat uit voorwerpen en structuren die in de bodem bewaard zijn. Deze materiële overblijfselen vormen een onderdeel van onze leefomgeving. Het beleid voor het archeologisch erfgoed heeft dan ook veel raakvlak met dat van de ruimtelijke ordening. Voor optimale integratie van de archeologie in de ruimtelijke ordening heeft het rijk o.a. de Monumentenwet 1988 en de Wet ruimtelijke ordening aangepast.

2.2 Rijk

Om het bewustzijn van het Europese erfgoed te vergroten hebben de Europese ministers van Cultuur in 1992 het Verdrag van Valletta opgesteld (ook bekend als het Verdrag van Malta). Een van de voorwaarden om dit te bereiken is dat het Europese archeologische erfgoed voor toekomstige generaties beschikbaar blijft.

In Nederland wordt aan dit uitgangspunt invulling gegeven door behoud van archeologisch erfgoed in de bodem (*in situ*) tijdens de planontwikkeling mee te wegen. Als behoud in de bodem (bijvoorbeeld door middel van technische maatregelen of planaanpassing) geen optie is, dan worden archeologische resten opgegraven (behoud *ex situ*). De initiatiefnemer van een ruimtelijk plan, dat bodemverstoring tot gevolg heeft, is verantwoordelijk voor de planologische en de financiële inpassing van het archeologisch onderzoek.

In de Monumentenwet is een bepaling opgenomen dat in elk bestemmingsplan rekening moet worden gehouden met de in de grond aanwezige, dan wel te verwachten archeologische waarden.¹ Ook bevat de Monumentenwet een verplichting om toevalsvondsten te melden (de zgn. meldingsplicht).²

2.3 Provincie Noord-Holland

Als toetsingskader voor bestemmingsplannen en projectbesluiten gebruikt de provincie Noord-Holland de structuurvisie, de leidraad landschap en Cultuurhistorie en de Cultuur Historische Waardenkaart (CHW).³ Op grond van de Wro dienen gemeenten bij de vaststelling van bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen de Provinciale Ruimtelijke Verordening Structuurvisie in acht te nemen. Op de CHW zijn o.a. archeologisch verwachtingsvolle gebieden opgenomen. De waardestellingen van de CHW zijn bedoeld als algemene indicaties die per specifiek plangebied nadere invulling en precisering nodig hebben. Naast de CHW beheert de provincie de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van het rijk. Op de AMK staan de beschermde archeologische monumenten, de terreinen van zeer hoge en hoge archeologische waarde en de gebieden met een archeologische betekenis.

¹ Artikel 38a lid 1 van de gewijzigde Monumentenwet schrijft hierover dat *De gemeenteraad bij vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten.* Met 'monument' wordt hier een (onbeschermde) archeologisch monument bedoeld, ofwel *alle terreinen welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde* (art. 1 Monumentenwet).

² Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988.

³ Provincie Noord-Holland, 2010.

2.4 Gemeente Amsterdam

De gemeente Amsterdam vindt het belangrijk dat archeologie vroegtijdig in ruimtelijke ordeningsprocessen wordt geïntegreerd.⁴ Hiermee worden twee doelen gediend. Ten eerste een efficiënte voortgang en kostenbeheersing van bouwprocessen. En ten tweede een kwalitatief goed en stadsbreed uniform beheer van het archeologische erfgoed.

Op basis van de resultaten uit het archeologisch bureauonderzoek wordt bepaald of in het bestemmingsplan regels met betrekking tot archeologie moeten worden opgenomen. De Monumentenwet biedt een tweetal mogelijkheden (artikelen 39-40) die BMA heeft uitgewerkt in de modelregels archeologie.

De bescherming van (verwachte) archeologische waarden in een bestemmingsplan wordt geregeld met een omgevingsgunning als bedoeld in artikel 2.1 lid 1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Aan een omgevingsvergunning zijn bouwregels verbonden: die bepalen dat in het belang van de archeologische monumentenzorg de aanvrager van een omgevingsvergunning een archeologisch rapport met selectiebesluit dient te overleggen. Daarnaast kan in het bestemmingsplan worden opgenomen dat een omgevingsvergunning moet worden aangevraagd voor het uitvoeren van aanlegwerkzaamheden.

Aan een omgevingsvergunning kunnen voorschriften worden verbonden. Dit houdt in dat aan de vergunning de verplichting wordt gekoppeld om technische maatregelen tot behoud te treffen, om de archeologische resten op te graven of om de werkzaamheden te laten begeleiden door een archeoloog.

De bouwregels en de omgevingsvergunning voor aanlegwerkzaamheden bevatten daarnaast uitzonderingen die duidelijk maken in welke gevallen archeologisch onderzoek niet nodig is. In Amsterdam gelden elf beleidsvarianten, zoals de uitzondering van archeologisch onderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de of 20ste eeuwse ophogingen (Appendix: beleidsvarianten). In de praktijk komen per plangebied meestal twee tot zes varianten voor.

2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

Voor de uitvoering van archeologisch onderzoek is door het ministerie van OCW de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) opgesteld. De KNA gaat uit van een gefaseerde aanpak. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen een Bureauonderzoek, een Inventariserend Veldonderzoek, een Archeologische Opgraving (AO) en een Archeologische Begeleiding (Appendix: stroomschema).

Het inventariserend veldonderzoek is bedoeld om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Het geeft inzicht in de aanwezigheid en toestand van de archeologische overblijfselen in de bodem. Een opgraving wordt uitgevoerd wanneer er sprake is van een vindplaats met waardevolle archeologische resten. Een archeologische begeleiding houdt in dat de bouwingreep onder begeleiding van een archeoloog wordt uitgevoerd. Elke onderzoeksfase wordt afgesloten met een selectiebesluit. Hierin wordt vastgesteld welke delen van een plangebied in aanmerking komen voor verder archeologisch onderzoek of voor bescherming en welke delen van het plangebied worden vrijgegeven.

Voor archeologisch veldonderzoek is een Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. Het laten opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

⁴ BMA, 2005

3 Historisch-topografische en archeologische inventarisatie

3.1 Geomorfologie en bodem

Het huidige natuurlijke landschap in en om Amsterdam is in grote mate bepaald door de landschapsvorming in het Holoceen. Dat is de geologische periode na de laatste IJstijd (vanaf ca. 10.000 v. Chr.). Er heerste toen een gematigd klimaat waarin in enkele duizenden jaren grote pakketten veen groeiden in de kuststreek. Dit Hollandveen bevindt zich in de huidige ondergrond tussen gemiddeld 5 m en 2 m ± NAP en loopt plaatselijk door tot 0 m NAP.

Het natuurlijke landschap werd vanwege grootschalige veenontginningen vanaf de 11de eeuw omgevormd tot een veenweidegebied. Aangezien de waterhuishouding een cruciale rol speelde bij de veenontginningen, begon tegelijkertijd de aanleg van het stelsel van (zee)dijken ter bescherming van het nieuwe bouw- en akkerland. Later, in de 17de en 18de eeuw, volgden de droogmakerijen waarbij grote watergebieden in Noord-Holland werden ingepolderd.

3.2 Historie algemeen

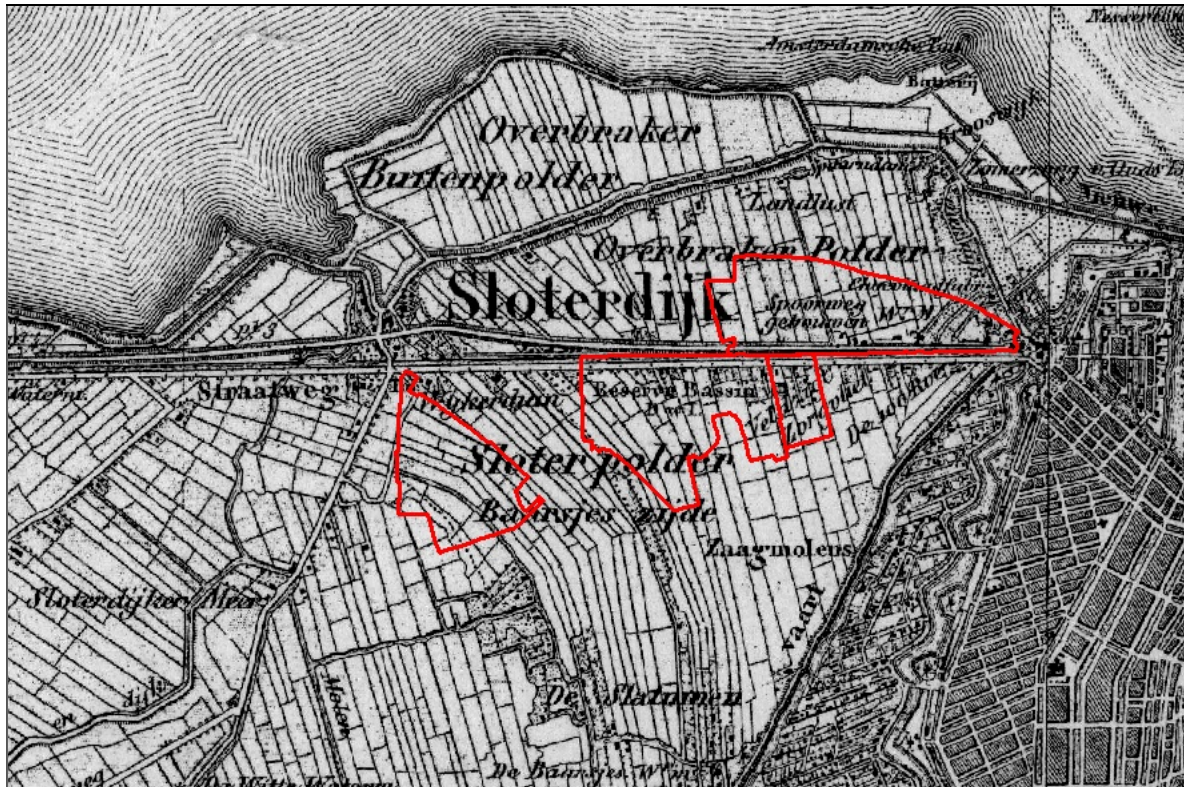
De vroegste bewoning van Amsterdam dateert, voor zover nu archeologisch bekend, uit de 12de eeuw. Rond de stad, op vooral de hoger gelegen strandwallen, zijn oudere vindplaatsen aanwezig met bewoningssporen die teruggaan tot in de Bronstijd (ca. 2.000 - 800 v. Chr.).

De oudste bouwsporen, uit de 12de en 13de eeuw, zijn teruggevonden aan de Nieuwendijk / Kalverstraat en de Warmoesstraat/Nes. Met de aanleg van de (Nieuwezijds en Oudezijds) burgwallen in de 14de eeuw startte het proces van stadsvorming. De stad had eerst een aarden omwalling als verdedigingswerk die in het laatste kwart van de 15de eeuw werd vervangen door een stenen stadsmuur. De laatmiddeleeuwse stad was omsloten door de huidige Singel aan de westkant en de Gelderse kade en Kloveniersburgwal aan de Oostkant. In de periode 1585-1663 groeide de stad explosief door vier stadsuitbreidingen. Ten tijde van de Eerste Uitleg (1585-1586) verplaatste de stadsrand zich naar de huidige Herengracht en de Oudeschans. Bij de Tweede Uitleg (1592-1596) kwamen er vier nieuwe woon- en werkeilanden (Marken, Uilenburg, Rapenburg en Vlooienburg) aan de oostkant van de stad. In 1613 ontstond met de Derde Uitleg aan de westzijde van de stad de woon- en werkbuurt de Jordaan en het eerste deel van de grachtengordel tot aan de Leidsegracht. De vroeg 17de-eeuwse stad werd beschermd door een gebastioneerde aarden wal ontworpen naar de nieuwste fortificatieplannen uit Italië, voorzien van elf bolwerken. Met de Vierde Uitleg van 1663 werd in de Gouden Eeuw het halfcirkelvormige stadsplan van Amsterdam voltooid. Het oostelijk deel van de grachtengordel werd aangelegd over de Amstel en aan het IJ werden de drie oostelijke haveneilanden Kattenburg, Wittenburg, Oostenburg gerealiseerd. De nieuwe bakstenen stadswal (met in totaal 26 bolwerken) volgde met zijn gracht het tracé van de huidige Singelgracht.

De eerste woonwijken buiten de Singelgracht ontstonden naar aanleiding van het uitbreidingsplan Kalff in 1877, gevolgd door een tweede ring na annexatie van grote delen van de gemeenten Nieuwer-Amstel en Sloten in 1896. De 20ste-eeuwse groei van de stad valt uiteen in vier fasen; bebouwing van de Baarsjes, Zuid en Oost in de jaren twintig en dertig, het door nieuwbouw aaneengroeien van voormalige dijkdorpen in Amsterdam Noord, de wederopbouwijken aan de westzijde van de stad (de Westelijke Tuinsteden) en de bebouwing van de voormalige Bijlmermeer in de jaren zestig en zeventig. Met IJburg borduurt de stad begin 21ste eeuw weer voort op het concept van vier eeuwen tevoren, het creëren van stedelijk areaal in en aan het IJ.

3.3 Historisch-topografische inventarisatie van de plangebieden

Voor deze historisch topografische analyse zijn verschillende cartografische bronnen gebruikt, waaronder de kaart van het Amstelland van Van Berckenrode (ca. 1610), de kaart van Mol (1770) de Topografisch Militaire Kaart (1854), de kaart van De Geest en Scheltema (1888) en die van de Dienst der Publieke Werken uit 1929, 1936 en 1950.

2 De plangebieden (rood omlijnd) in de Sloter- en Overbrakerpolder op de Topografisch Militaire Kaart uit 1854

3.3.1 Ontginningen

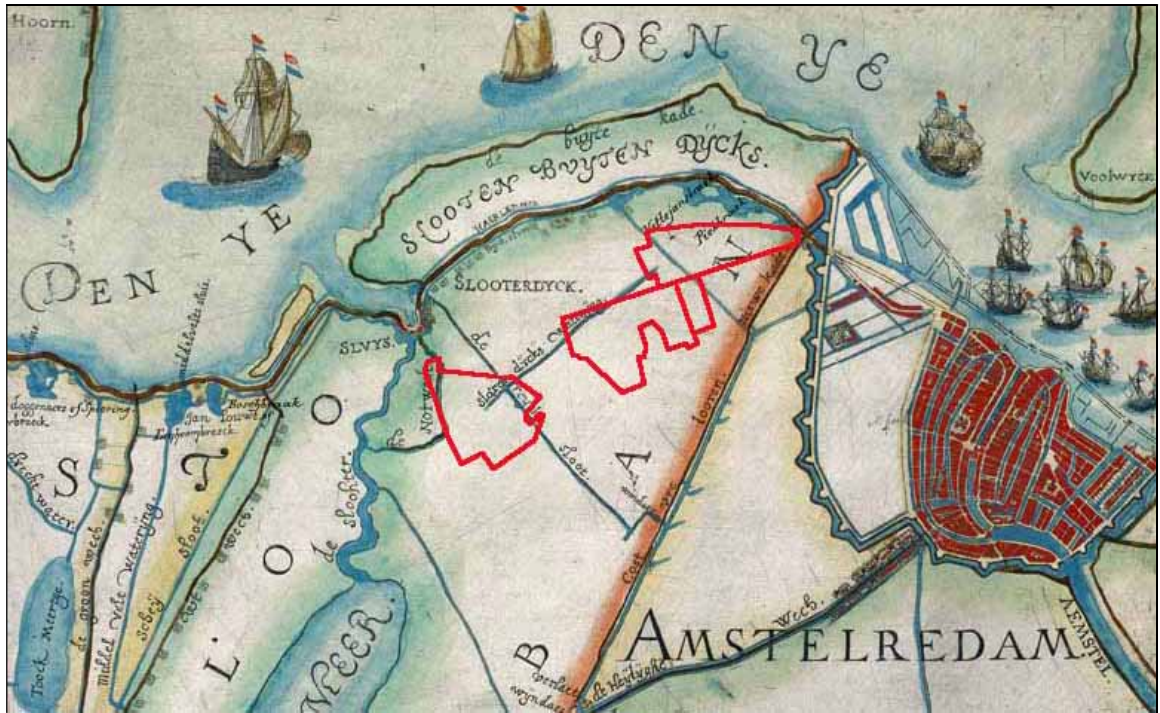
De plangebieden liggen in de Sloterpolder. Na de aanleg van de Haarlemmertrekvaart werd het gebied ten noorden van de vaart de Overbrakerpolder genoemd. Deze polders behoorden tot in de 19de eeuw tot de ambachtsheerlijkheid Sloten, die uit vier 'bannen' (rechtsgebieden) bestond: Sloten, Sloterdijk, Osdorp en de Vrije Geer. De ontginning van dit veengebied startte in de 11de of 12de eeuw. Haaks op de bestaande waterlopen werden percelen uitgezet met een onderlinge afstand van 30 tot 100 m. Aan de kopse kant verrezen boerderijen op huisterpen en ontstond de voor het veenlandschap typerende lintbebouwing. De percelen werden door middel van perceleringssloten gescheiden. Deze sloten dienden om het natte veengebied te ontwateren waardoor geschikt akkerland ontstond. Als bijkomend gevolg van de ontwatering daalde het maaiveld en werd de grond weer natter. Om te voorkomen dat het water uit het nog niet ontgonnen veen de akkers zou overstroomde legde men dwarsweteringen en achterkades aan (afb. 2, 3).⁵ Ondanks deze maatregelen zette de vernatting van de percelen zich door.⁶ Daarom bracht men nieuwe stroken veen in cultuur. Bij de verlenging van de kavels schoof ook vaak de bewoning op.

⁵ Heijdra 2004, 16

⁶ Borger 1987, 16-17

De achterkade werd dan als secundaire ontginningsas in gebruik genomen.⁷ Dit zogenaamde slagenlandschap is nog duidelijk te zien op historische kaarten (afb. 2).

Om het waterniveau binnen de polders op peil te houden werden in de 16de eeuw watermolens ingezet. Ze werden geplaatst aan speciaal aangelegde molenweteringen. Via een stelsel van watermolens werd het overtollig water uit de polders naar de Kostverlorenvaart, het IJ, het Slotermeer en het Nieuwe Meer afgevoerd.

3 De plangebieden (rood omlijnd) op de kaart van Van Berckenrode (ca. 1610), vóór de aanleg van de Haarlemmertrekvaart

3.3.2 Zeedijk

Ook na de ontginningen bleef het gevecht tegen het water voortduren. Door de daling van het maaiveld vonden regelmatig overstromingen plaats waarbij grote stukken land verloren gingen. De overstromingen waren een grote schadepost voor de graven van Holland, die dit gebied in bezit hadden. Om hun bezit en de daaraan gerelateerde inkomsten veilig te stellen lieten zij op meerdere plekken in Holland dijken, sluizen en dammen aanleggen. In 1220 gaf graaf Willem II toestemming tot het opwerpen van een stormvloedkering en werd de IJdijk (ook Haarlemmer-, Spaarndammer-, Spaarnwouder- of Sloterdijk) langs de zuidelijke oever van de zeearm het IJ aangelegd.⁸ Dit was tevens de noordelijke begrenzing van het Hoogheemraadschap Rijnland. De kronkelige dijk was lange tijd de belangrijkste landroute naar Haarlem.⁹ Met de zeedijk werd ook een stelsel van dammen in de rivieren geïntroduceerd. Ter hoogte van het Spaarne kwam de Spaarndam, ter hoogte van de Amstel de Amsteldam en ter hoogte van het riviertje de Slochter of Slooter, de Slooterdam.

3.3.3 Haarlemmertrekvaart

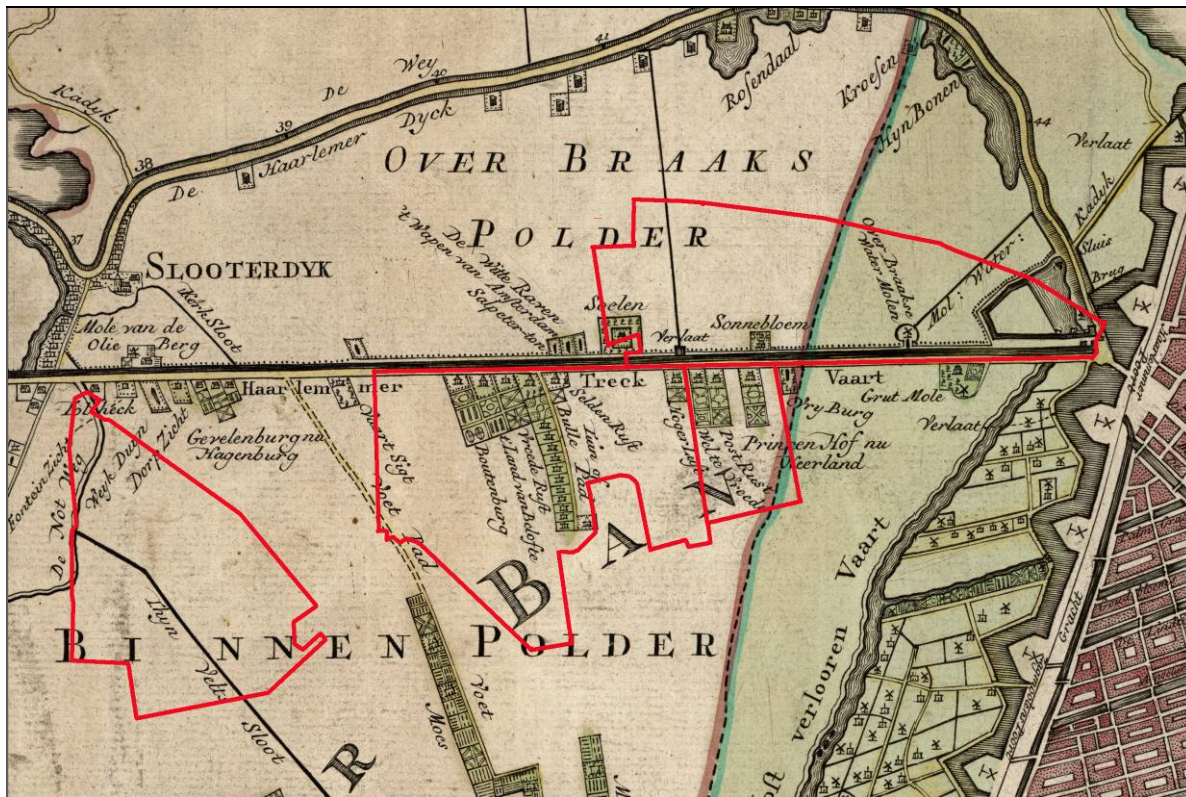
Vanwege de slechte staat van de landverbinding over de Sloterdijk werd tussen Amsterdam en Haarlem vooral per schip over het IJ gereisd. De route was niet ongevaarlijk en stormen leidden

⁷ Stol 1993, 29

⁸ Hogenes 1997, 26

⁹ Schmal 1987, 68

regelmatig tot schipbreuk. Om het personenvervoer niet langer via de gevaarlijke en lange verbinding over het IJ te laten lopen werd in 1632 door Haarlem en Amsterdam de Haarlemmertrekvaart en -weg aangelegd (afb. 4). Voor het goedertransport bleef men gebruik maken van het IJ.¹⁰

4 De plangebieden (rood omlijnd) op de kaart van Mol uit 1770

3.3.4 Bewoning en bedrijvigheid langs de Haarlemmertrekvaart

Vanwege de economische bloei en de internationale welvaart nam in de 17de eeuw de welvaart en het bevolkingsaantal van Amsterdam ook toe. Amsterdamse patriciërs lieten in de landelijke omgeving van de stad hofsteden bouwen. Aanvankelijk hadden deze hofsteden een overwegend agrarische functie en golden ze als beleggingsobjecten. Gaandeweg werden de hofsteden in de zomers voor recreatieve doeleinden bewoond. Men verbleef veelal in de opkamers van de boerderij.¹¹ Ook de nieuwe Haarlemmertrekvaart werd snel na de aanleg een geliefde plaats voor dergelijke buitens. De meeste verzeen aan de zuidzijde van de vaart, aan de Haarlemmerweg. Ten noorden van de Haarlemmervaart zijn van historische kaarten binnen het plangebied de buitenplaatsen en/of boerderijen/herbergen Soelen en Sonnebloem bekend.¹² Aan de zuidzijde zijn dat van oost naar west: Boutenburg, 't Land van Belofte, Vreede Rust, Landlust/Seldenrust, Hoger Lust¹³, Braakenhoeve/Wel te Vreede, Postrust en Princen Hof/Neerland (afb. 4, 14).¹⁴ Langs het Bullepad bevonden zich verschillende tuinen en, vanaf 1878, molen De Bloem.¹⁵ Ten noorden van de Haarlemmertrekvaart stond tot 1884 de Overbraker watermolen.¹⁶

¹⁰ Schmal 1987, 68

¹¹ Meischke 1958, 140-141

¹² Bertram 2005, 395; Herder 1959, 62

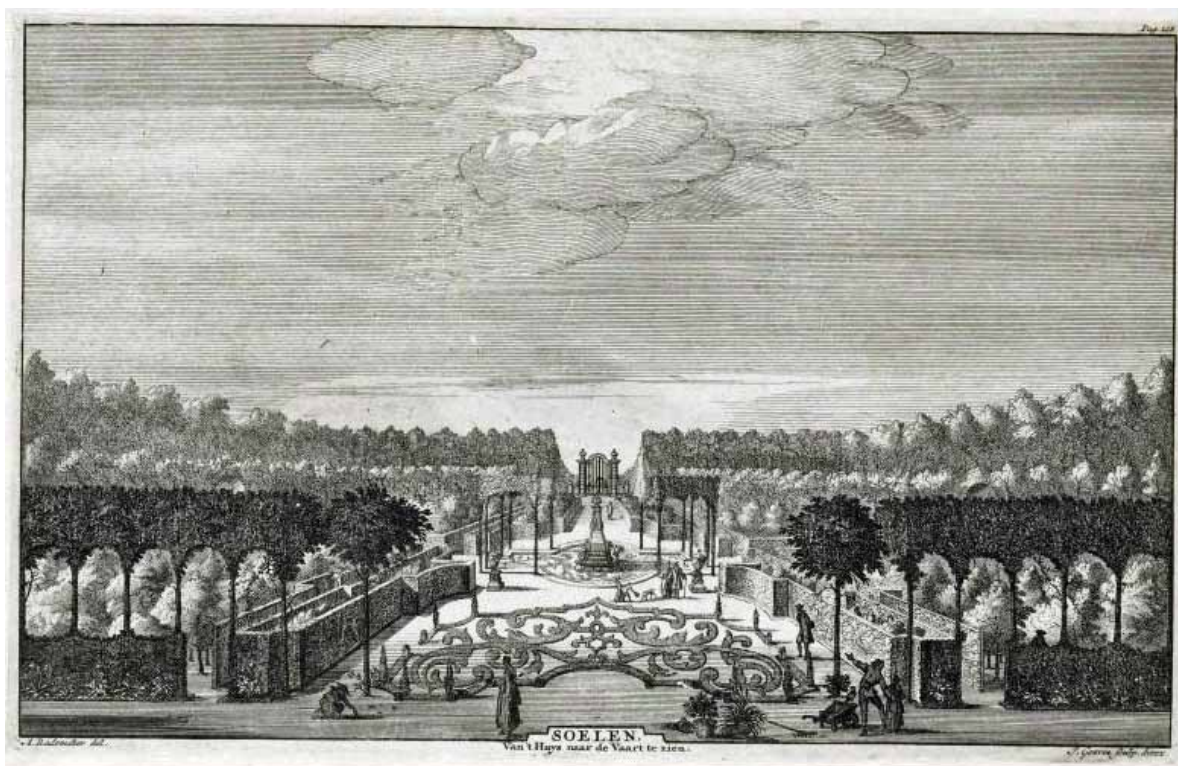
¹³ Bertram 2005, 142

¹⁴ Bertram 2005, 208; Herder 1959, 62

¹⁵ Hoek Ostende 2000, 20-23; idem 2001, 54; idem 2001, 2-8; Herder 1959, 76

¹⁶ Hoek Ostende 2000, 16

Soelen

5 Soelen, van het huis naar de vaart gezien (prent Jan Goeree 1723 SAA)

Soelen was van ca. 1715 tot 1724 eigendom van Christoffel Beudeker (1675 – 1756).¹⁷ Beudeker, een welvarend suikerbakker, woonde op de Herengracht en was een groot verzamelaar van onder meer prenten, kaarten, atlanten en boeken, nu merendeels ondergebracht in de British Library en de Koninklijke Bibliotheek. In 1720 liet hij de tuin van Soelen ontwerpen door de tuinarchitect Simon Schijnvoet (afb. 5).¹⁸ In 1728 was Soelen eigendom van de heeren Noordbon en rond 1775 van Jan Jager, thesaurier en raad in de vroedschap van Hoorn, en Pieter Jager de Jonge (1745-1824).¹⁹

Boutenburg

Het 18de-eeuwse buiten Boutenburg is in 1880 afgebroken en vervangen door de boerderij Landlust. Deze boerderij maakte in 1936 plaats voor het gelijknamige bedrijventerrein. Vanwege de naamgeving bestaat er kans op verwarring met boerderij Selden Rust, ten westen van het Bullepad, die tot ca 1760 Landlust heette.²⁰ Ten westen van Boutenburg/Landlust werd in 1903 Biscuitfabriek Patria gebouwd.²¹

Het Land van Belofte

Vanaf 1758 was het terrein in handen van Evert de Milde jr., die in 1798 op de buitenplaats overleed. Bij een boedelscheiding in 1807 kwam de buitenplaats in bezit van zijn weduwe Geertruy van der Wulp en werd vervolgens in 1813 verkocht aan Jan Slaghek. In 1831 werd de grond van de buitenplaats geveild. Blijkbaar was het woonhuis tussen 1813 en 1831 al gesloopt.²²

¹⁷ Eeghen 1984, 100

¹⁸ Kuyper 1977, 1-8

¹⁹ Bertram 2005, 295

²⁰ Bertram 2005, 67 en 392-3.

²¹ Bertram 2005, 67; Herder 1961, 29-32; idem 1962, 77

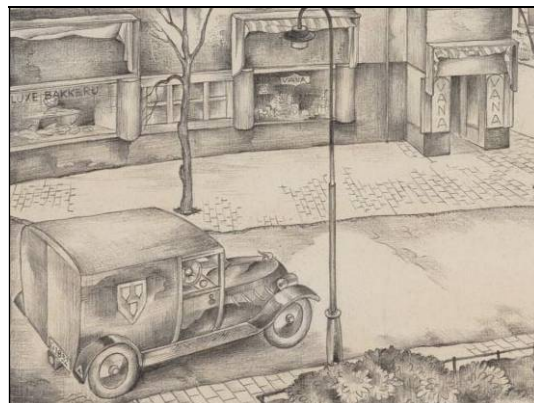
²² Bertram 2005, 170; Herder 1959, 76; idem 1960, 264

Vrede Rust/Vreedelust

6 Vreedelust heette van 1901 tot 1907 Eureka, aangegeven op het toegangshek (foto SAA)

In het archief van Sloten wordt het terrein van Vrede Rust reeds in 1728 genoemd omdat de erfgenamen van Claes Andriesz. Drudeke het perceel verkochten aan Willem van Nuys, koopman te Amsterdam. In een acte uit 1759 komt voor het eerst de naam geschreven als Vreedelust voor. Het archief van Sloten leert dat het perceel in 200 jaar 25 maal van eigenaar wisselde.²³

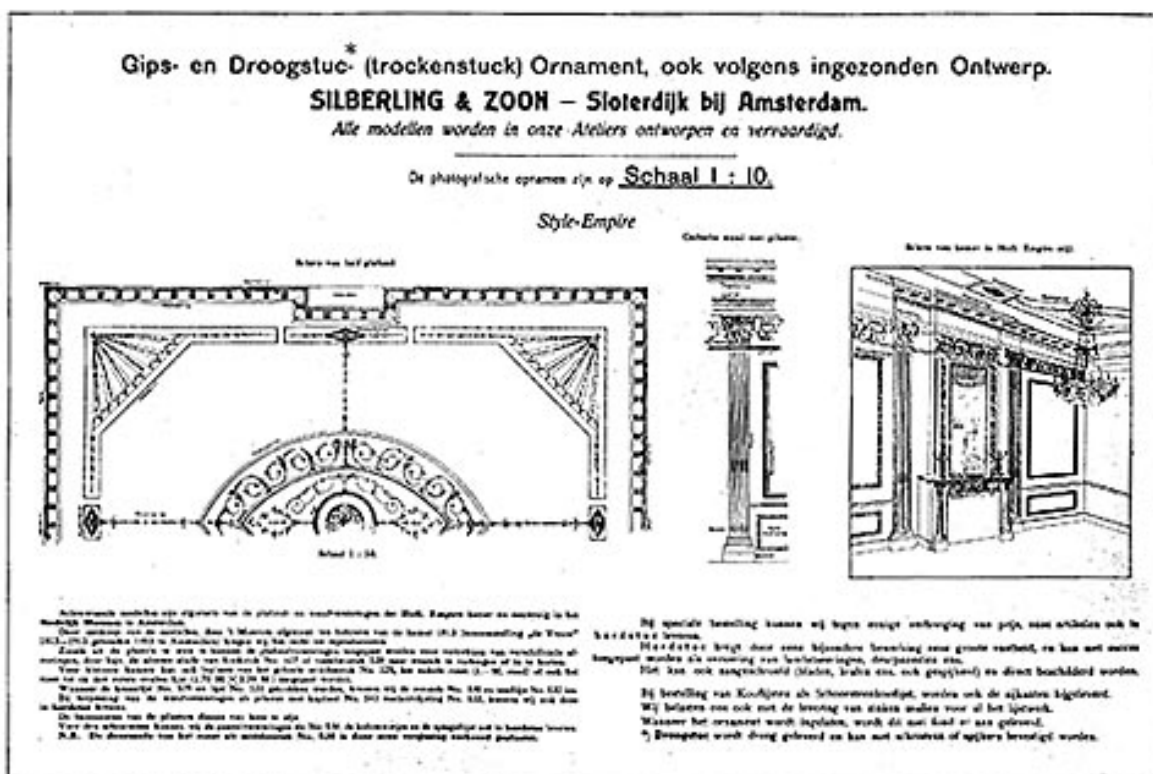

7 Boulangerie Patisserie Eureka in de Bilderdijkstraat, ca 1900, en Eureka Bakkerij Eduard Bundels aan de Brink, ca 1930. (prentbriefkaart postcardsfrom.nl en uitsnede tekening J.L. Schrikkel 1937, SAA)

²³ Bertram 2005, 356; Herder 1959, 76; idem 1960, 258-262

In 1901 kocht de Amsterdamse bakker Eduard Bundels Vreedelust, die het naar zijn bakkerij Eureka noemde: hij bracht deze naam op het toegangshek aan (afb. 6). Rond 1900 bevond zich in de Bilderdijkstraat 104 Boulangerie Patisserie Eureka. Van 1926 tot 1934 was in het net gebouwde Betondorp aan de Brink 26, toen nr. 24, gevestigd N.V. Eureka Bakkerij Eduard Bundels (afb. 7).²⁴

Van 1907 tot 1917 waren J.C.L. Silberling Sr. en Jr. eigenaar van Vreedelust (afb. 10). Zij bewoonden het buiten en vestigden in de bijgebouwen hun bedrijf. Silberling & Co was van 1850 tot 1920 Nederlands grootste ornamentbedrijf (afb. 8). Stucplafonds met decoraties en ornamenten werden overal in het land door dit bedrijf geplaatst, bijvoorbeeld in het Concertgebouw. De firma Silberling verzamelde in de jaren van haar bestaan moedermallen in alle stijlen: uit de 18e eeuw, de 19e eeuw en begin 20ste eeuw. In de jaren na de Eerste Wereldoorlog betekende het verdwijnen van deze ornamentiek in de architectuur het einde van de firma.²⁵

8 Pagina uit Silberling Catalogus 1912 (Rescura stucwerk)

Landlust/Selden Rust

In 1710 was Claes Andriesz. Drudeke eigenaar van de hofstede Landlust. In 1728 werd Landlust eigendom van de rentenier Jan Reverant en in 1749 kocht Jan Salm de hofstede. Deze veranderde de naam: op de kaart van Mol uit 1770 heet de hofstede Selden Rust en toen zijn weduwe Aletta van Dijk het huis in 1790 verkocht aan Jan Meijer Gerritsz. heette het bezit 'van ouds genaamd Land-Lust, en als nu genaamd Selden-Rust' (afb. 9, 10).²⁶

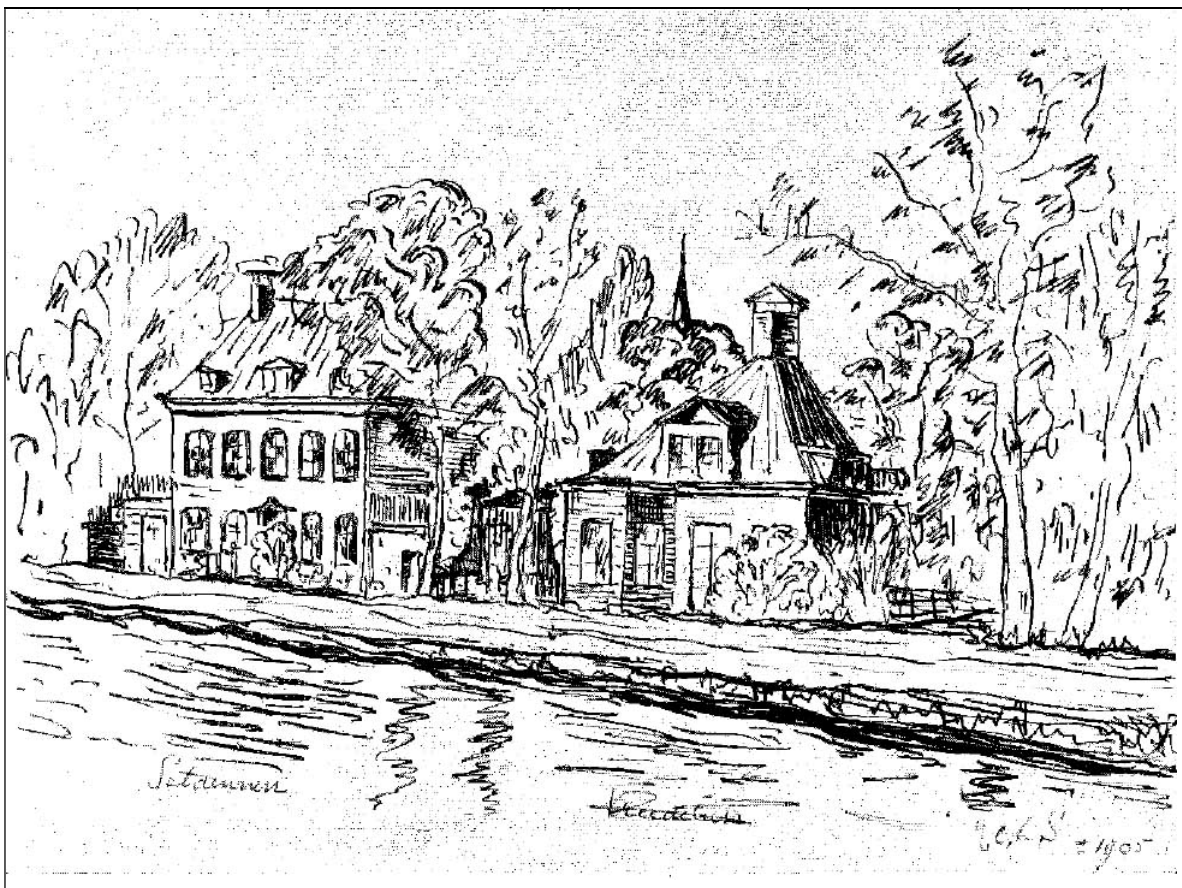
²⁴ Postcardsfrom.nl en betondorp.org

²⁵ Poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/pamflet10a

²⁶ Bertram 2005, 392; Herder 1960, 263; idem 1962, 74-77

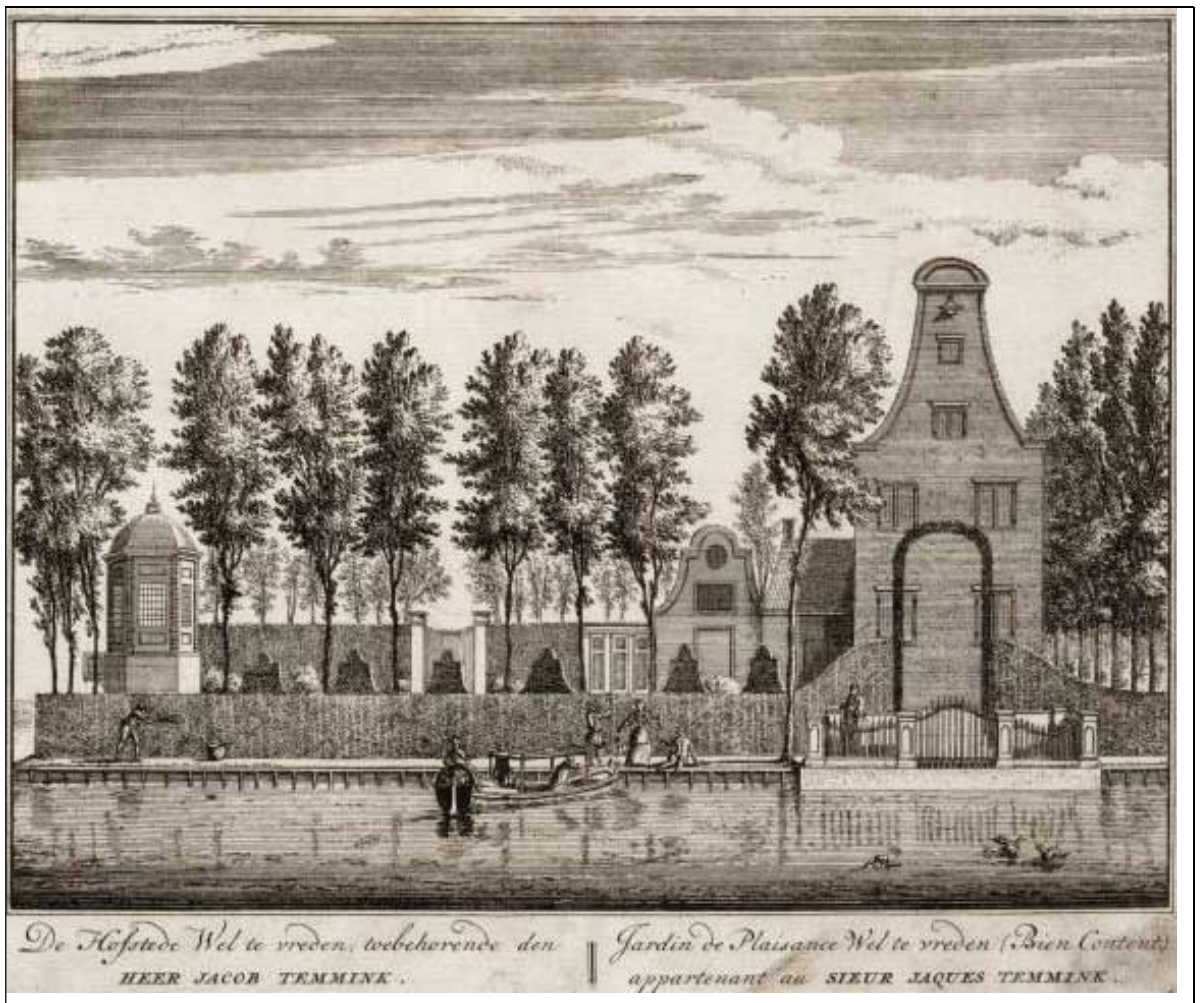

9 Selden Rust (foto SAA)

10 Selden Rust en Vreedelust, vgl. afb. 6 en 9 (tekening J.C.L. Silberling, eigenaar van Vreedelust, ca. 1905, Ons Amsterdam 1962, 75)

Weltevreden

11 Hofstede Braakenhoeve/Wel te vreden (prent A. Rademaker 1730 SAA)

Buitenplaats Braakenhoeve (afb. 11) was rond 1685 eigendom van Mr. Jacob Hartjens en bleef dat tot zijn dood in 1708. In het tweede kwart van de 18de eeuw kwam het buiten, dat nu Weltevreden heette, in handen van de bankier en reder Jacob Temmink (1677-1755) en vervolgens van diens zoon Adriaan Temmink (1718-1758).²⁷

²⁷ Bertram 2005, 373; Herder 1959, 62; Eeghen 1962, 108-110

Postrust

12 Hofstede Post-rust (prent A. Rademaker 1730 SAA)

Hofstede Postrust (afb. 12) was in 1728 eigendom van Gommarus van Duyst (1677-1741).²⁸ Wellicht was het eerder eigendom van diens vader Nicolaas van Duyst. Beide zakenlieden en hun nazaten speelden een centrale rol in het postverkeer, hetgeen de naam van het buiten verklaart.²⁹

Watermolen van de Overbraker Binnenpolder

In de Overbraakse Polder, die in de eerste helft van de 17de eeuw was ontstaan door de aanleg van de Haarlemmertrekvaart, werd in 1641 een watermolen gebouwd (afb. 13).³⁰ In 1884 werd de molen afgebroken na de bouw van een stoomgemaal aan de westzijde van het Westergasfabriekterrein.³¹

²⁸ Bertram 2005, 251

²⁹ Krol 2012

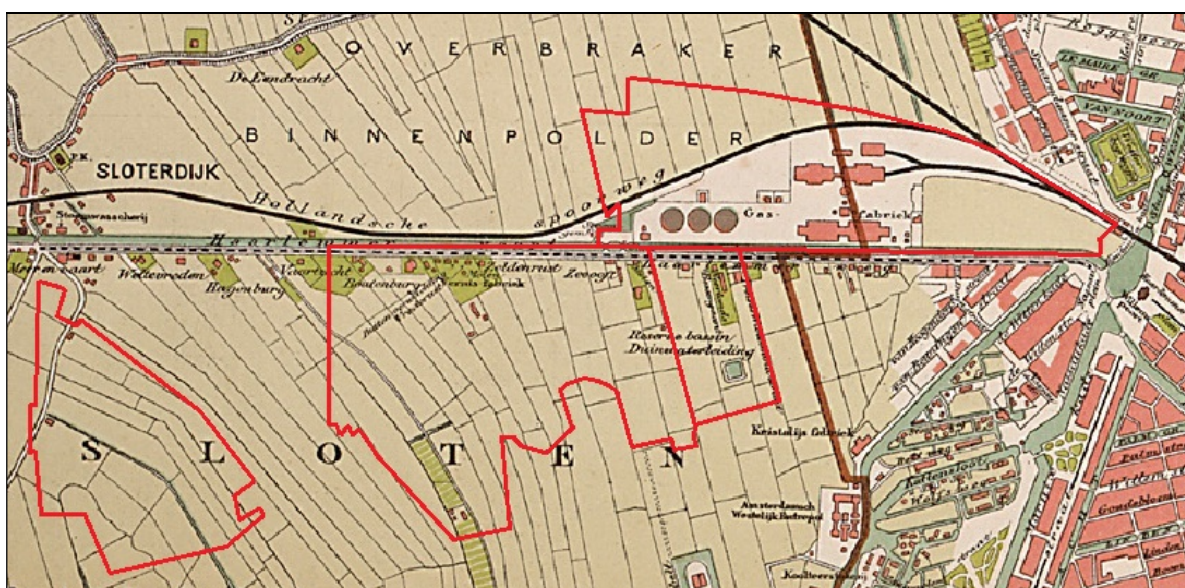
³⁰ Hoek Ostende 2000, 16

³¹ Hoek Ostende 2000, 17

13 Watermolen van de Overbraker Binnenpolder (foto P. Oosterhuis, ca. 1882 SAA)

3.3.5 De 19de en 20ste eeuw

14 De plangebieden (rood omlijnd) op de kaart van De Geest en Scheltema uit 1888

Het noordelijk deel van de plangebieden verloor in de 19de eeuw al deels zijn landelijke karakter. Langs de noordzijde van de Haarlemmertrekvaart (afb. 2, 14) liep tot eind 19de eeuw de in 1839 geopende eerste Nederlandse spoorlijn, van Amsterdam naar Haarlem. De aanleg ervan betekende het einde voor de tweehonderd jaar eerder gebouwde buitens/boerderijen als Soelen en Sonnebloem.

Korenmolen De Bloem

15 Molen De Bloem en bijgebouwen van Vreedelust waar de firma Silberling van 1907 tot 1917 gevestigd was (foto SAA)

In 1878 is korenmolen De Bloem van het bolwerk Rijkeroord, bij de Bloemgracht, verplaatst naar een terrein aan de Haarlemmerweg binnen de huidige plangebieden. De molen werd achter de buitens Vrede Rust en Zeldenrust geplaatst, zo'n 50 m ten zuiden van de Haarlemmerweg (afb. 15). Daardoor kon hij blijven staan toen de Haarlemmerweg rond 1930 werd verbreed.³²

Begraafplaats Vredenhof

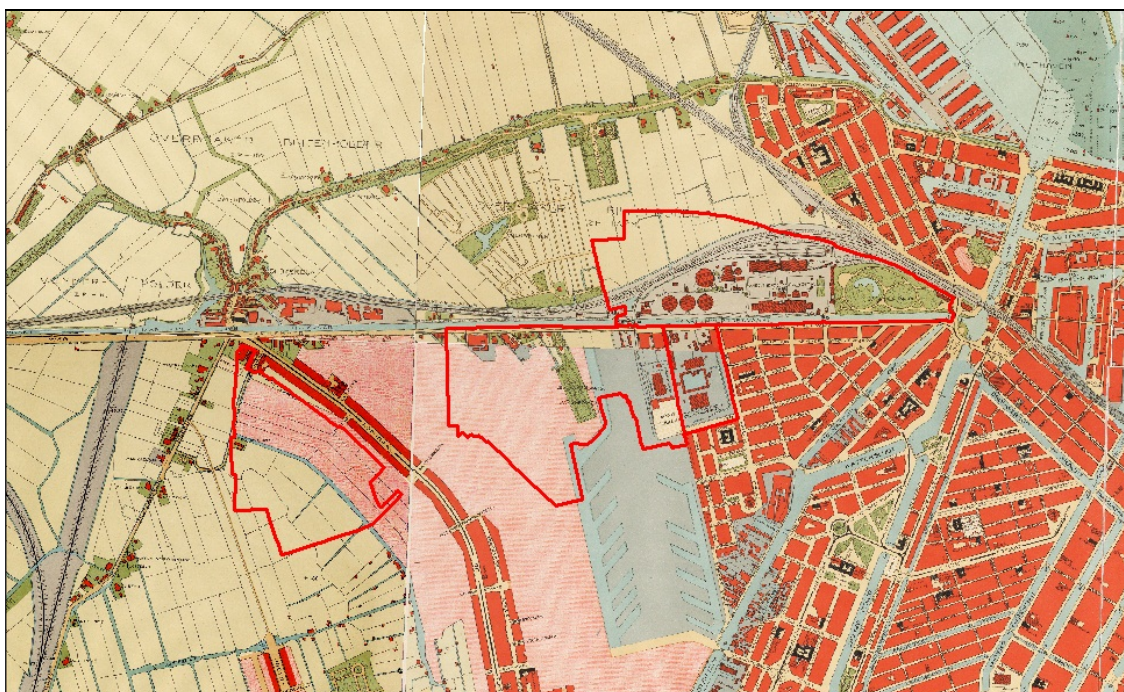
In 1896 werd de n.v. Begraafplaats Vredenhof opgericht. Hiervoor werd het buiten Selden Rust aangekocht. In 1897 ging de nieuwe begraafplaats, aan de oostzijde van het voormalige Bullepad, open. In de jaren '30 van de 20ste eeuw werd de begraafplaats iets naar het oosten uitgebreid.³³

³² Hoek Ostende 2000, 20-23

³³ Roever 2004, 70

3.3.6 Plan West

In 1909 stelde architect S.N. du Croix voor de gemeente Sloten een uitbreidingsplan op, dat na de annexatie van Sloten door Amsterdam opnieuw bekeken werd, door het hoofd Publieke Werken A. R. Hulshoff en de architecten J. Gratama en G. Versteeg. In 1922 presenteerden zij Plan West, dat voorzag in de bouw van zesduizend arbeiderswoningen. Aanvankelijk was het een stratenplan dat alleen het grondgebied van de aannemer, genaamd Van der Schaar, omvatte, een gebied tussen Admiralengracht, Erasmusgracht, Orteliuskade, Surinameplein en Kostverlorenvaart. In het plan waren elementen uit het eerdere plan van Sloten overgenomen: het oude slotenpatroon werd aangehouden en de Hoofdweg bleef de centrale straat. Veel huizen hebben een voortuin en er is een gracht om de buurt aantrekkelijker te maken. De gemeente Amsterdam ging akkoord met dit plan en Hulshoff, Gratama en Versteeg werkten de plannen uit met tekeningen waarin de breedte van de straten en de diepte van de huizenblokken nauwkeurig waren vastgelegd. Plan West werd goeddeels nog in de jaren '20 uitgevoerd (afb. 16).³⁴

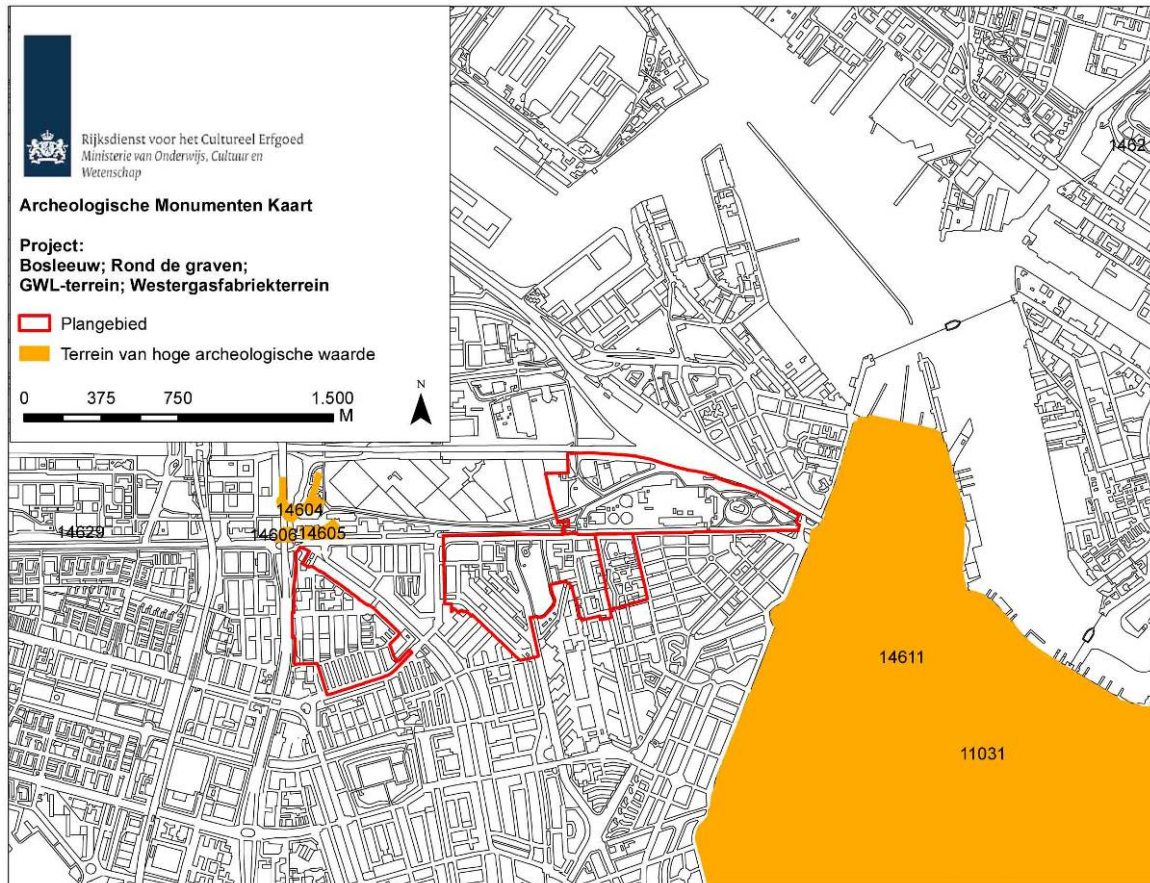
16 Het plangebied op de kaart van Publieke Werken uit 1929, tijdens de realisatie van Plan West

3.4 Archeologische inventarisatie van de plangebieden

3.4.1 Archeologische Monumentenkaart en Cultuurhistorische Waardenkaart

Binnen de plangebieden zijn volgens de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed geen archeologische monumenten aangewezen. Ook is het gebied vrij van zones met een archeologische waardering (afb. 17). De Cultuurhistorische Waardenkaart van de Provincie Noord-Holland (CHW) komt overeen met het AMK-kaartbeeld. De verwachtingen op deze kaarten zijn algemeen van aard en dienen in het geval van bouwplanvorming nader te worden uitgewerkt. Een inhoudelijke en ruimtelijke specificatie van de archeologische verwachtingen volgt in het volgende hoofdstuk en is gebaseerd op de historisch-topografische analyse.

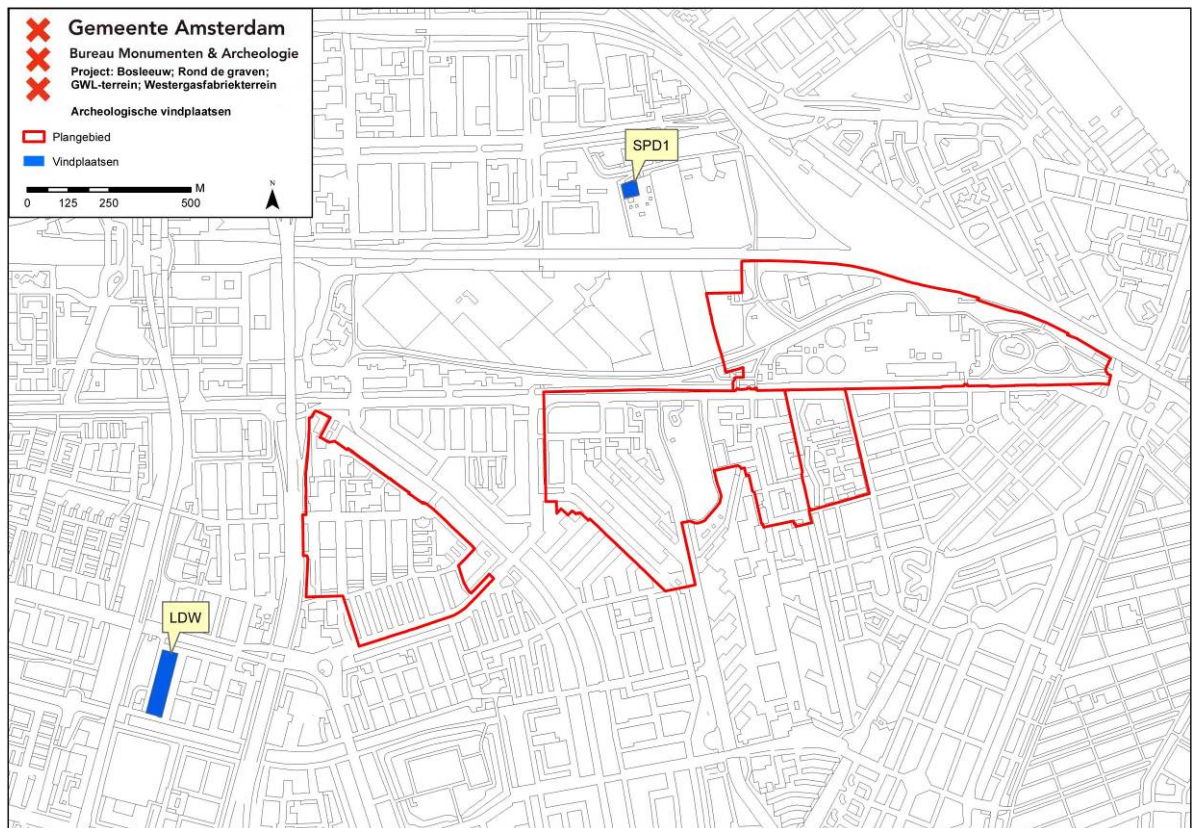
³⁴ Heijdra 2004, 50-63

17 De plangebieden Bos en Lommer Noord (rood omlind) op de Archeologische Monumentenkaart (AMK, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, juli 2010). De Cultuurhistorische Waardenkaart van de Provincie Noord-Holland (CHW) komt overeen met het AMK-kaartbeeld

3.4.2 Vindplaatsen in de omgeving van de plangebieden

In de plangebieden zijn tot op heden geen archeologische vindplaatsen bekend. Wel zijn in de omgeving van de plangebieden twee archeologische vindplaatsen onderzocht (afb. 18). De vondsten en structuren die daar werden gedocumenteerd geven informatie over de ontwikkeling en de gebruiksgeschiedenis van de Sloter- en Overbrakerpolder. De vindplaatsen wordt daarom hieronder kort beschreven.

18 De plangebieden (rood omlijnd) en de vindplaatsen SPD1 en LDW

Spaarndammerdijk (SPD1)

Op het perceel Spaarndammerdijk 320, in de Overbraker Binnenvolder, is in 2007 door BMA veldonderzoek gedaan. In de twee proefsleuven parallel aan de dijk zijn geen bewoningssporen aangetroffen. De stratigrafie van natuurlijke afzettingen bood evenwel de mogelijkheid de vindplaats in een groter landschappelijk kader te plaatsen. De bodemopbouw blijkt vergelijkbaar met die in de IJpolders zoals gekarteerd in het proefschrift van Güray.³⁵ Het (oer)IJ heeft gezorgd voor een opeenvolging van kleiafzettingen. Opvallend was een kleidek met daarin dunne fijnzandige bandjes tussen gemiddeld 2,50 ÷ en 4,20 m ÷ NAP. De herkomst van de zandlaagjes is mogelijk een weggeslagen zandduin.

Leeuwendalersweg (LDW)

BMA heeft in 2009 een Archeologische Begeleiding uitgevoerd in de bouwput Kolenkit Zuidelijk Veld Fase 1. De vroegste gebruikssporen op de vindplaats dateren uit de 17de eeuw. Toen is, waarschijnlijk met de inpoldering van het naastgelegen Sloterdijkmeer in 1644, het veen opgehoogd. De oudste bebouwingssporen lagen op een diepte van drie meter onder de huidige Leeuwendalersweg en bestonden uit een goed geconserveerd, rechthoekig gebouw uit de 17de of begin 18de eeuw (afb. 19). Uit de bouwwijze en inrichting viel af te leiden dat dit een schuur of stal was. Een verhard tracé ten oosten van het gebouw is als de Sloterdijkmeerweg geïnterpreteerd.³⁶

³⁵ Güray 1952

³⁶ Gawronski, 2010

19 Gebouw met waterkelder aan de Leeuwendalersweg tijdens onderzoek in 2009

3.4.3 Bodemopbouw

Het maaiveld van de natuurlijke veenondergrond lag tot in de jaren '50 van de 20ste eeuw op 1,5 – 2,5 m + NAP.³⁷ Uitgaande van de huidige maaiveldhoogte van rond de 0,5 m + NAP en het wegzakken van het veen onder het gewicht van het recente zandpakket kunnen eventuele archeologische sporen of vondsten zich vanaf ca. 2,5 m onder het huidige maaiveld bevinden.

Het is aannemelijk dat de archeologische kwaliteit van de ondergrond in de plangebieden is aangetast door de ophoging en de aanleg van huidige bebouwing in de jaren '50 van de 20ste eeuw. Daarbij zijn het oorspronkelijke maaiveld en de bijbehorende bodemopbouw waarschijnlijk verstoord. Een uitzondering vormt het gebied ten noordwesten van het Westergasfabriekterrein dat niet is opgehoogd en zich op het oorspronkelijke polderpeil bevindt.

3.5 Conclusie: verwachtingsmodel

Uitgaande van bovenstaande inventarisatie zijn binnen de plangebieden materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de ontginnings- en gebruiksgeschiedenis van de 11de tot in de 20ste eeuw. Er kunnen in het voormalige agrarische maar onbebouwde veenweidegebied verkavelingsloten of losse vondsten verwacht worden. De archeologische sporen van landgebruik en losse vondsten vertonen in de regel een wijde verspreiding en hebben een lage trefkans.

Langs de Haarlemmertrekvaart zijn sporen van bewoning en bedrijvigheid te verwachten. Deze sporen vertonen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. Ten aanzien van de archeologische kwaliteit van de ondergrond van de plangebieden moet worden opgemerkt dat op enkele plekken de 20ste-eeuwse bebouwing eventuele archeologische sporen kan hebben aangetast.

³⁷ Kaarten Publieke Werken 1929, 1936 en 1950

4 Archeologische verwachtingskaart

Op basis van de historisch-topografische inventarisatie (hoofdstuk 3) zijn binnen de plangebieden materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de gebruiksgeschiedenis van de 11de tot in de 20ste eeuw. Dit leidt tot verwachtingskaarten van de archeologische materiële neerslag voor de plangebieden. In appendix I t/m IV staan de verwachtingskaarten van de afzonderlijke bestemmingsplangebieden, hieronder zijn alle verwachtingszones van de plangebieden beschreven en weergegeven.

A: Bebouwing langs de Haarlemmertrekvaart

1. **Boutenburg**
2. **'t Land van Belofte**
3. **Vreede Rust**
4. **Bullepad**
5. **Seldenrust**
6. **Hoger Lust**
7. **Wel te Vreede**
8. **Post Rust**
9. **Prinsen Hof / Neerland**
10. **Soelen**
11. **Sonnebloem**
12. **Overbraakse Watermolen**

Archeologische verwachting: hoog

Betreft de zone van huizen, boerderijen, buitens en een molen langs de Haarlemmertrekvaart. De materiële neerslag betreft ophogingen, funderingen, beerputten, tuinen of afvallagen. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. Gezien de 19de en 20ste-eeuwse ontwikkeling van de gebieden langs de Haarlemmertrekvaart, worden in bepaalde delen geen archeologische resten verwacht. Voor de overige delen geldt wel een hoge verwachting.

B: Haarlemmerweg

Archeologische verwachting: laag

Deze weg uit de eerste helft van de 17de eeuw was een verbinding tussen Amsterdam en Haarlem, parallel aan de trekvaart. Hier kunnen sporen worden verwacht van de oorspronkelijke weg, losse vondsten of afval. Deze vondsten hebben een wijde verspreiding en weinig samenhang, daarom is de archeologische verwachting laag.

C: Haarlemmertrekvaart

Archeologische verwachting: laag

In de bedding van de 17de-eeuwse trekvaart kunnen in het water gegooide of gevallen losse vondsten verwacht worden. Deze vondsten hebben een wijde verspreiding en weinig samenhang. De archeologische verwachting is daarom laag.

D: Weteringen

Archeologische verwachting: laag

De materiële neerslag betreft in het water gevallen of gegooide voorwerpen. Deze overblijfselen hebben weinig tot geen samenhang en een wijde verspreiding. Daarnaast is de kans groot dat 20ste-eeuwse ophogingslagen en bebouwing de eventuele archeologische lagen verstoord hebben.

E: Notweg

Archeologische verwachting: laag

Op het tracé van deze polderweg kunnen sporen worden verwacht van de oorspronkelijke weg, van losse vondsten en van afval. Bij de aanleg van de huidige bebouwing zijn deze mogelijke resten waarschijnlijk verstoord.

F: Overbrakerpolder

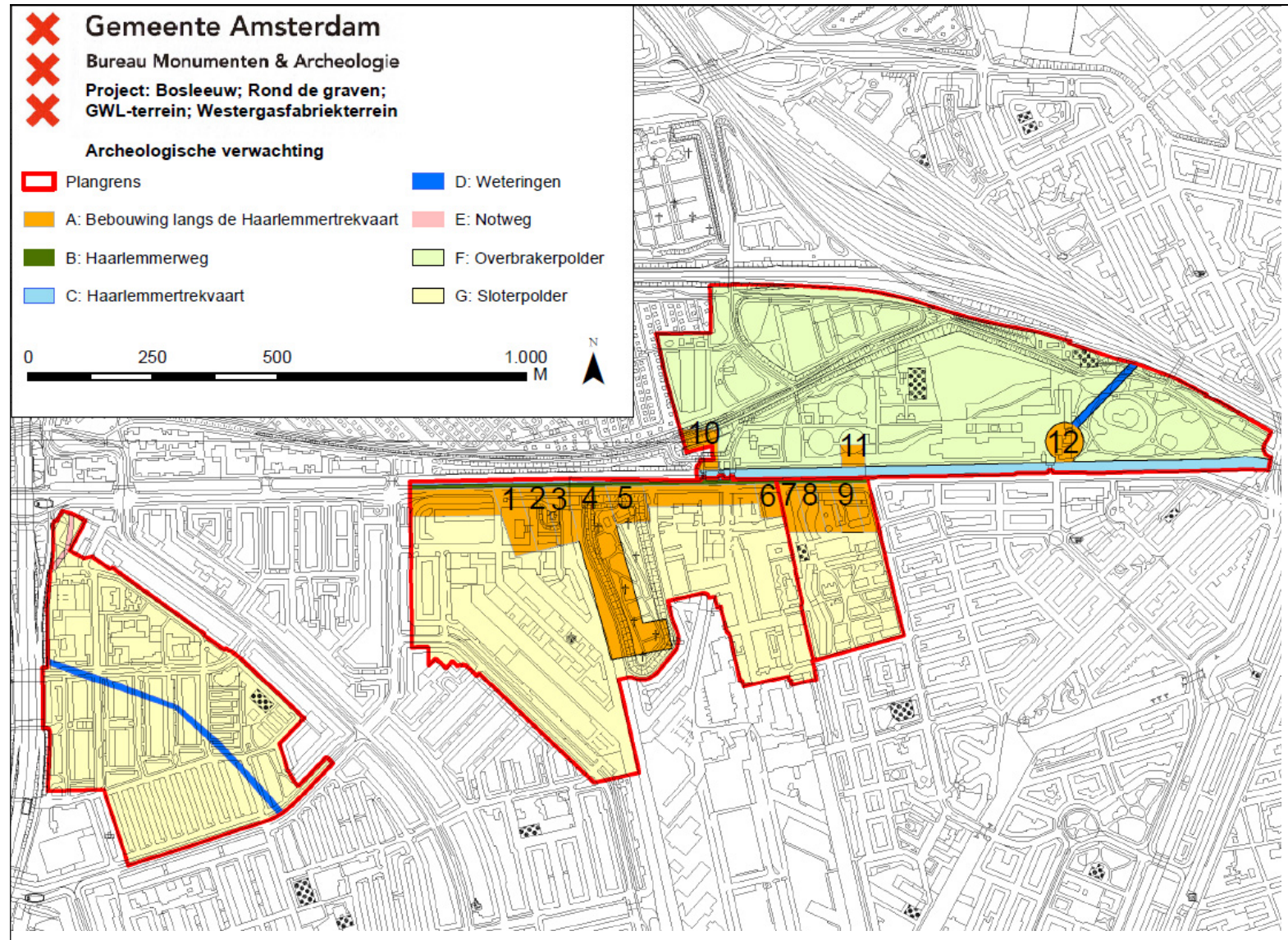
Archeologische verwachting: laag

Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met ontginning en landgebruik vanaf de 11de eeuw tot de verstedelijking in de 20ste eeuw. De materiële neerslag betreft mogelijk sporen van ontginning en verkaveling, losse vondsten en afval van bewoning uit de omgeving. Deze overblijfselen hebben weinig tot geen samenhang en een wijde verspreiding. Daarnaast kunnen 20ste-eeuwse ophogingslagen en bebouwing de archeologische lagen verstoord hebben. De archeologische verwachting is daarom laag.

G: Sloter Binnenpolder

Archeologische verwachting: laag

Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met ontginning en landgebruik vanaf de 11de eeuw tot de verstedelijking in de 20ste eeuw. De materiële neerslag betreft mogelijk sporen van ontginning en verkaveling, losse vondsten en afval van bewoning uit de omgeving. Deze overblijfselen hebben weinig tot geen samenhang en een wijde verspreiding. Daarnaast kunnen 20ste-eeuwse ophogingslagen en bebouwing de archeologische lagen verstoord hebben. De archeologische verwachting is daarom laag.

5 Archeologische beleidskaart

De archeologische beleidskaart van de plangebieden is bedoeld als een ruimtelijk schema van de maatregelen die nodig zijn voor de zorg voor het archeologische erfgoed binnen bepaalde zones of locaties in het plangebied. De verwachtingen worden gekoppeld aan de huidige toestand van het terrein en mogelijk opgetreden bodemverstoringen. De clustering van de verwachtingszones resulteert in een beleidskaart met daarop drie zones met bijbehorende beleidsmaatregelen (Appendix V: Beleidsvarianten, stroomschema).

- Beleidsvariant 5 (verwachtingszone A deels, B)**
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of minder dan 2,5 m onder maaiveld.
- Beleidsvariant 6 (verwachtingszone F deels)**
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- Beleidsvariant 11 (verwachtingszone A deels, C, D, E, F deels, G)**
Vanwege de lage verwachting en waarschijnlijk hoge mate van verstoring, geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij alle bodemingrepen.

Conclusie

Het voorliggende bureauonderzoek naar archeologische waarden is uitgevoerd ten behoeve van de bestemmingsplannen Bosleeuw, Rond de graven, GWL-terrein en Westergasfabriekterrein. Aan de hand van de archeologische verwachtingen (p. 25-27) is een beleidskaart (p. 28-29) opgesteld waarin drie beleidsvarianten worden onderscheiden.

Voor de eerste beleidszone (verwachtingszones A deels, B) geldt uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of minder dan 2,5 m onder maaiveld.

Voor de tweede beleidszone (verwachtingszone F deels) geldt uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.

Voor de derde beleidszone (verwachtingszones A deels, C, D, E, F deels, G) geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij alle bodemingrepen.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan vijftig jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten en Archeologie wordt gemeld zodat in overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Bronnen

Digitale bronnen

Cultuur Historische Waardenkaart provincie Noord-Holland: <http://chw.noord-holland.nl>

Stadsarchief Amsterdam (SAA): <http://beeldbank.amsterdam.nl/>

Betondorp: www.betondorp.org

Librarians, een weblog gewijd aan bibliotheken, boeken en verzamelen alsmede aan historisch Heemstede en Zuid-Kennemerland: <http://illibrarians.worldpress.com>

Poppenspe(e)lmuseum: www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl

Postcardsfrom: www.postcardsfrom.nl

Literatuur

Bertram, C., *Noord-Hollands Arcadia*, Alphen aan den Rijn 2005

BMA, Ruimte voor Geschiedenis. *Beleidsnota Monumenten en Archeologie Amsterdam 2005-2010*, Amsterdam 2005

Borger, G.J., 'Ontgonnen, bedijkt, bebouwd. De agrarische voorgeschiedenis van het stedelijk gebied,' in: W.F. Heinemeijer, & M. F. Wagenaar, *Amsterdam in kaarten. Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie*, Ede/Antwerpen 1987, 16-17

Eeghen, I.H. van, 'Christoffel Beudeker, suikerbakker en verzamelaar', *Amstelodamum* 71 (1984), 97-105

Eeghen, P. van, 'Driehonderd jaar de stad uit', *Amstelodamum* Jb. 54 (1962), 106-169

Güray, A.R., 'De bodemgesteldheid van de IJpolders', *Boor en Spade* V (1952), 1-28

Herder, T. den, 'De Haarlemmerweg (1)', *Ons Amsterdam* 11 (1959), 56-64

Herder, T. den, 'Het Tuin- of Bullepad', *Ons Amsterdam* 12 (1960), 258-267

Herder, T. den, 'De Haarlemmerweg en omgeving(1)', *Ons Amsterdam* 13 (1961), 29-32

Herder, T. den, 'Uit het oude Sloterdijk', *Ons Amsterdam* 14 (1962), 74-79

Heijdra, T., *Bos en Lommer en De Baarsjes. De geschiedenis van Amsterdam-West*, Alkmaar 2004

Hoek Ostende, J.H. van den, *De molens van Amsterdam in oude ansichten, deel 1*. Zaltbommel 2000

Hoek Ostende, J.H. van den, *De Molens van Amsterdam in oude ansichten deel 3*, Zaltbommel 2001

Kuyper, W., 'Schijvoets "nette schets" van Christoffel Beudekers lustplaats Soelen teruggevonden', *Bulletin KNOB* 76 (1977), 1-8

Hogenes, K., *Costelijck Stadswater. Geschiedenis van de Amsterdamse waterhuishouding in vogelvlucht*. Amsterdam 1997

Krol, H., 'Het Posthuis en Postlust aan de Herenweg in Heemstede', *Librarians* 09-01-2012

Meischke, R., 'Buitenverblijven van Amsterdammers voor 1625', *Jaarboek Amstelodamum* 70 (1978), 82-106

Provincie Noord-Holland, *Leidraad Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland. Ontwikkelen met Ruimtelijke Kwaliteit*, Haarlem 2010

Roever, M. de & Bierenbroodspot, J., *De begraafplaatsen van Amsterdam*, Amsterdam 2004.

Schmal, H., 'De trekschuit naar Amsterdam' in: W.F. Heinemeijer, & M. F. Wagenaar, *Amsterdam in kaarten. Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie*, Ede/Antwerpen 1987, 68-71

Stol, T., *Wassend water, dalend land. Geschiedenis van Nederland en het water*, Utrecht/Antwerpen 1993

Appendix I: Verwachtingen en beleid plangebied Bosleeuw

Verwachtingen

A: Notweg

Archeologische verwachting: laag

Op het tracé van deze polderweg kunnen sporen worden verwacht van de oorspronkelijke weg, van losse vondsten en van afval. Bij de aanleg van de huidige bebouwing zijn de mogelijke resten waarschijnlijk verstoord.

B: Wetering

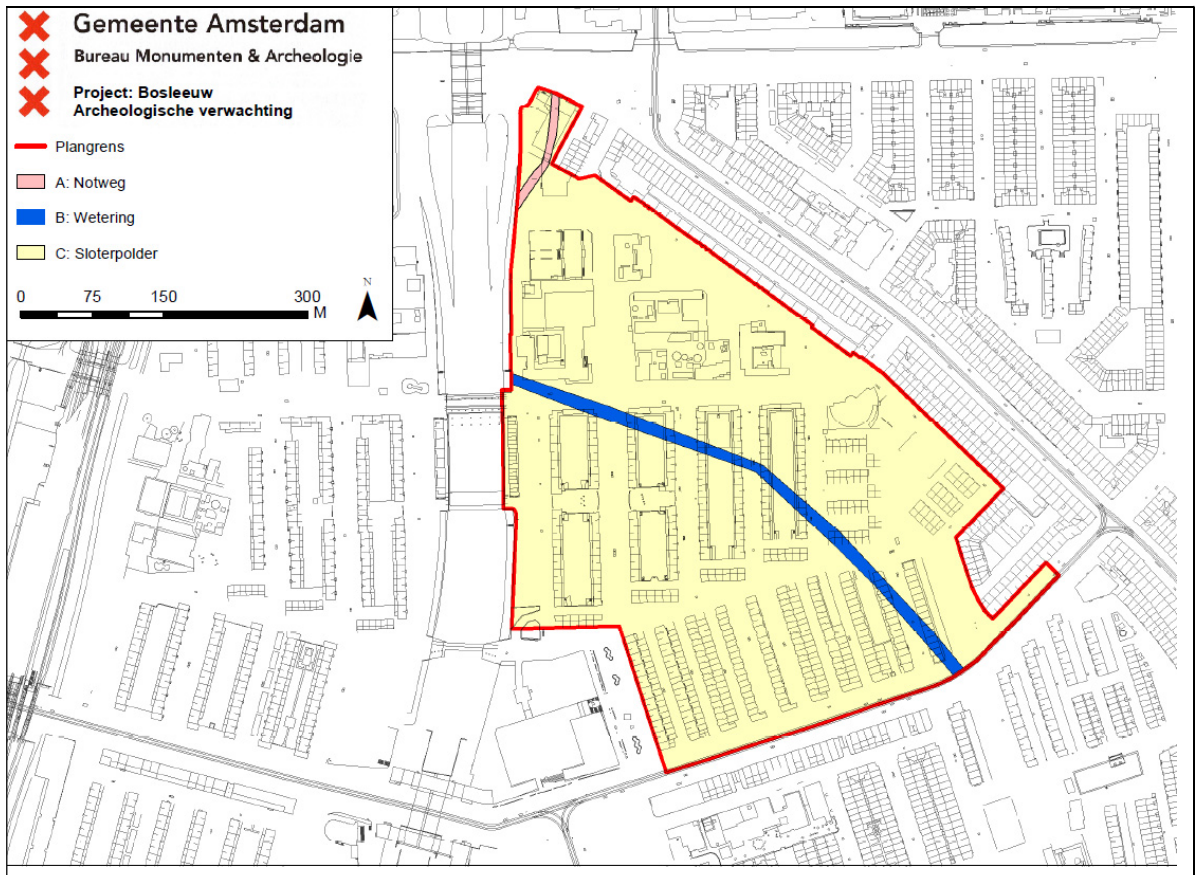
Archeologische verwachting: laag

De materiële neerslag betreft in het water gevallen of gegooide voorwerpen. Deze overblijfselen hebben weinig tot geen samenhang en een wijde verspreiding. Daarnaast is de kans groot dat 20ste-eeuwse ophogingslagen en bebouwing de eventuele archeologische lagen verstoord hebben.

C: Sloter Binnenpolder

Archeologische verwachting: laag

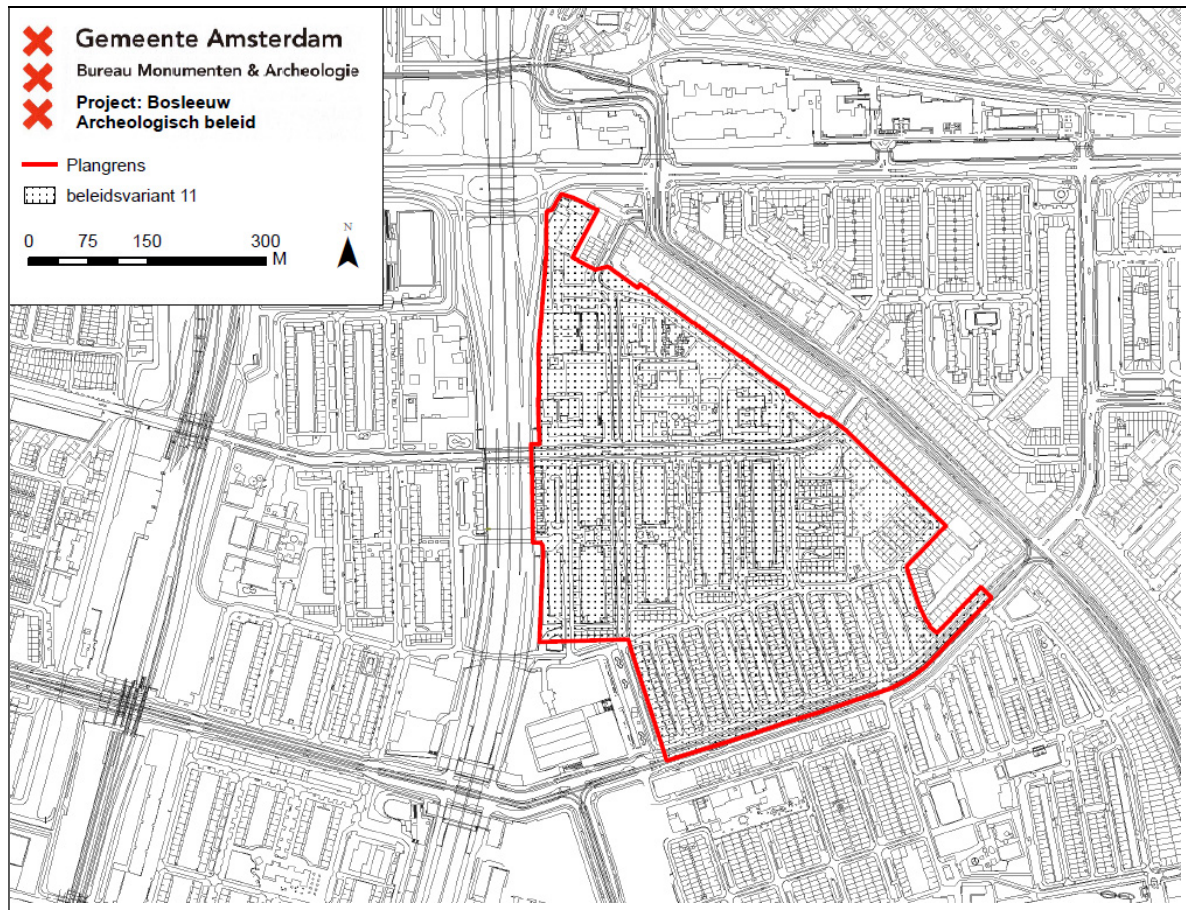
Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met ontginning en landgebruik vanaf de 11de eeuw tot de verstedelijking in de 20ste eeuw. De materiële neerslag betreft mogelijk sporen van ontginning en verkaveling, losse vondsten en afval van bewoning uit de omgeving. Deze overblijfselen hebben weinig tot geen samenhang en een wijde verspreiding. Daarnaast kunnen 20ste-eeuwse ophogingslagen en bebouwing de archeologische lagen verstoord hebben. De archeologische verwachting is daarom laag.

Beleid

Beleidsvariant 11 (verwachtingszone A, B, C)

Vanwege de lage verwachting en waarschijnlijk hoge mate van verstoring, geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij alle bodemingrepen.

Appendix II: Verwachtingen en beleid plangebied Rond de graven

Verwachtingen

A: Bebouwing langs de Haarlemmertrekvaart

1. **Boutenburg**
2. **'t Land van Belofte**
3. **Vrede Rust**
4. **Bullepad**
5. **Seldenrust**
6. **Hoger Lust**

Archeologische verwachting: hoog

Betreft de zone van huizen, boerderijen en buitens langs de Haarlemmertrekvaart. De materiële neerslag betreft ophogingen, funderingen, beerputten, tuinen of afvallagen. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. Gezien de 19de en 20ste-eeuwse ontwikkeling van de gebieden langs de Haarlemmertrekvaart, wordt op verschillende delen geen archeologische resten verwacht. Voor de overige delen geldt wel een hoge verwachting.

B: Haarlemmerweg

Archeologische verwachting: laag

Deze weg uit de eerste helft van de 17de eeuw was een verbinding tussen Amsterdam en Haarlem, parallel aan de trekvaart. Hier kunnen sporen worden verwacht van de oorspronkelijke weg, losse vondsten of afval. Deze vondsten hebben een wijde verspreiding en weinig samenhang, daarom is de archeologische verwachting laag.

C: Haarlemmertrekvaart

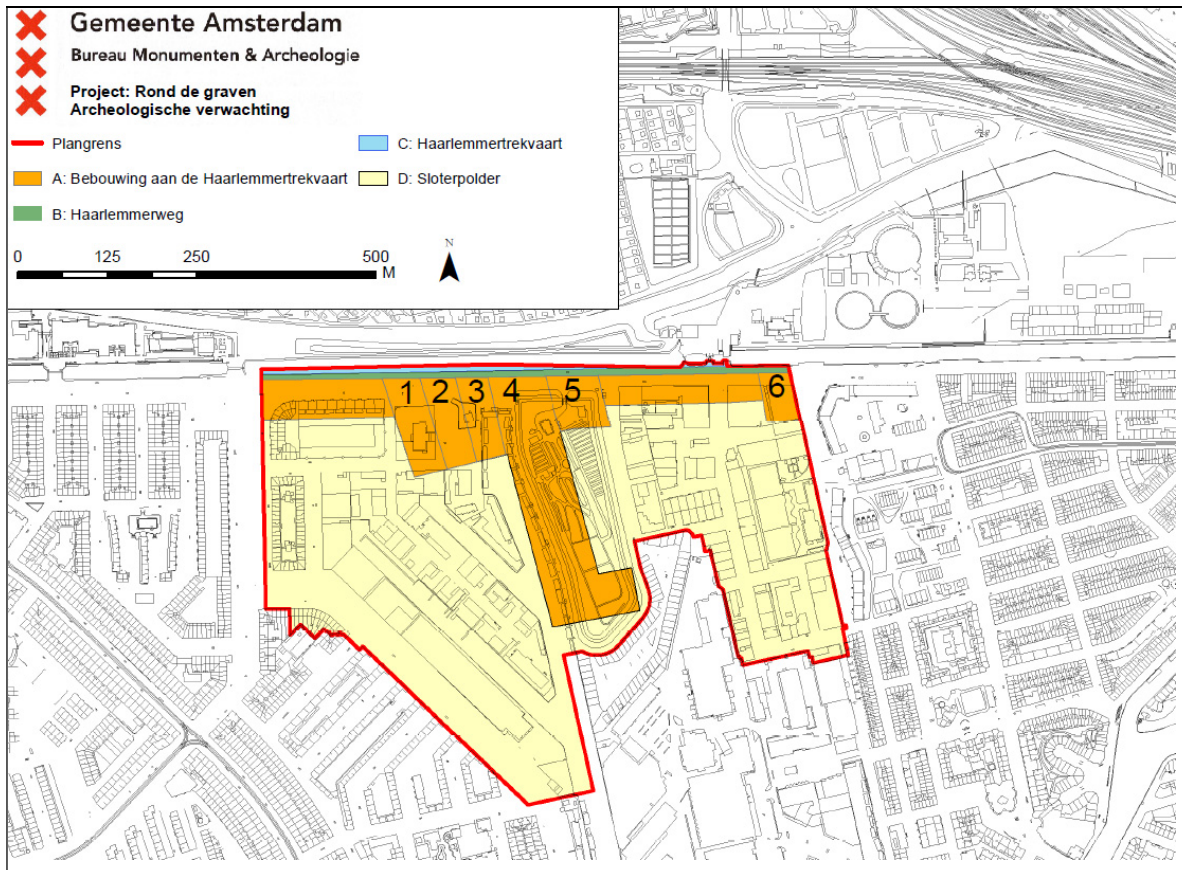
Archeologische verwachting: laag

In de bedding van de 17de-eeuwse trekvaart kunnen in het water gegooide of gevallen losse vondsten verwacht worden. Deze vondsten hebben een wijde verspreiding en weinig samenhang. De archeologische verwachting is daarom laag.

D: Sloter Binnenpolder

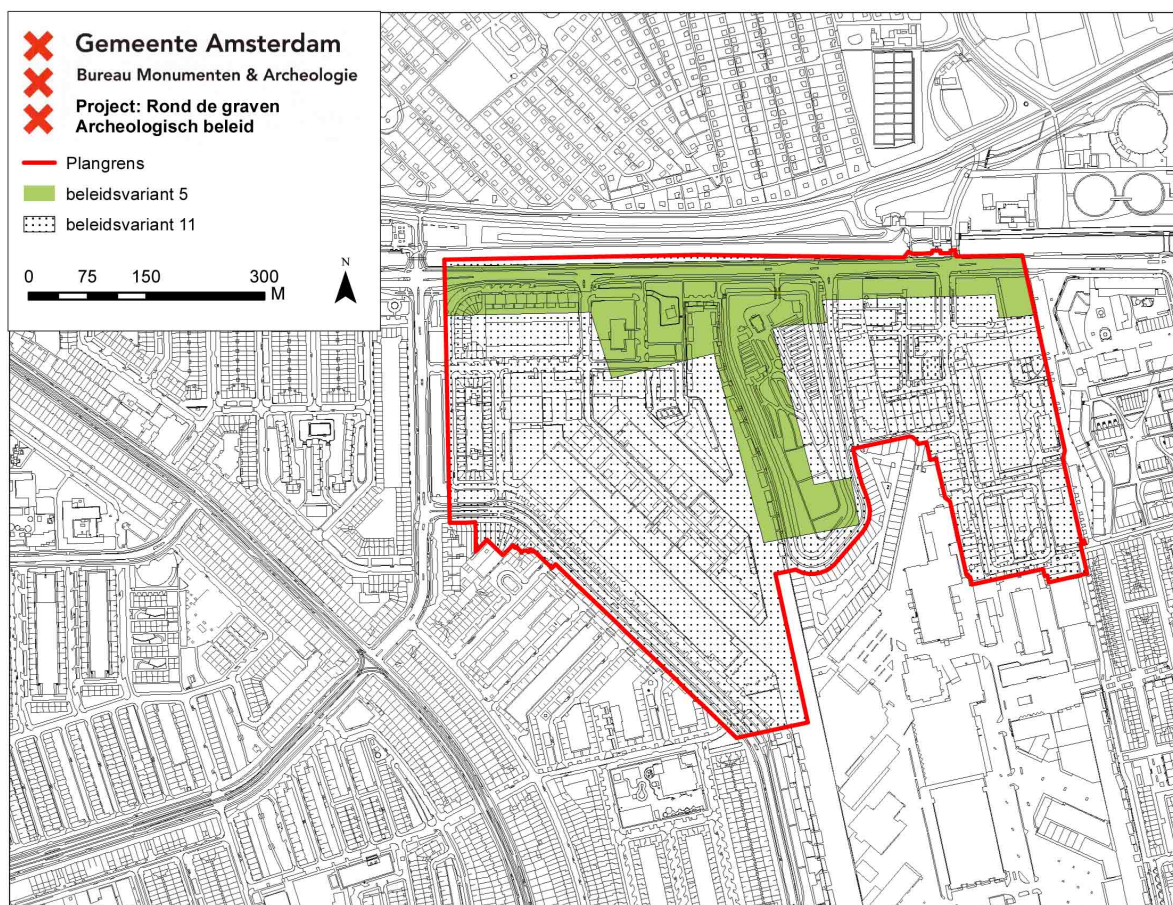
Archeologische verwachting: laag

Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met ontginning en landgebruik vanaf de 11de eeuw tot de verstedelijking in de 20ste eeuw. De materiële neerslag betreft mogelijk sporen van ontginning en verkaveling, losse vondsten en afval van bewoning uit de omgeving. Deze overblijfselen hebben weinig tot geen samenhang en een wijde verspreiding. Daarnaast kunnen 20ste-eeuwse ophogingslagen en bebouwing de archeologische lagen verstoord hebben. De archeologische verwachting is daarom laag.

Beleid

- Beleidsvariant 5 (verwachtingszone A en B)**
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of minder dan 2,5 m onder maaiveld.
- Beleidsvariant 11 (verwachtingszone C en D)**
Vanwege de lage verwachting en waarschijnlijk hoge mate van verstoring, geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij alle bodemingrepen.

Appendix III: Verwachtingen en beleid plangebied GWL-terrein

Verwachtingen

A: Bebouwing langs de Haarlemmertrekvaart

1. **Wel te Vreede**
2. **Post Rust**
3. **Prinsen Hof / Neerland**

Archeologische verwachting: hoog

Betreft de zone van huizen, boerderijen en buitens langs de Haarlemmertrekvaart. De materiële neerslag betreft ophogingen, funderingen, beerputten, tuinen of afvallagen. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. Gezien de 19de en 20ste-eeuwse ontwikkeling van de gebieden langs de Haarlemmertrekvaart, wordt op verschillende delen geen archeologische resten verwacht. Voor de overige delen geldt wel een hoge verwachting.

B: Haarlemmerweg

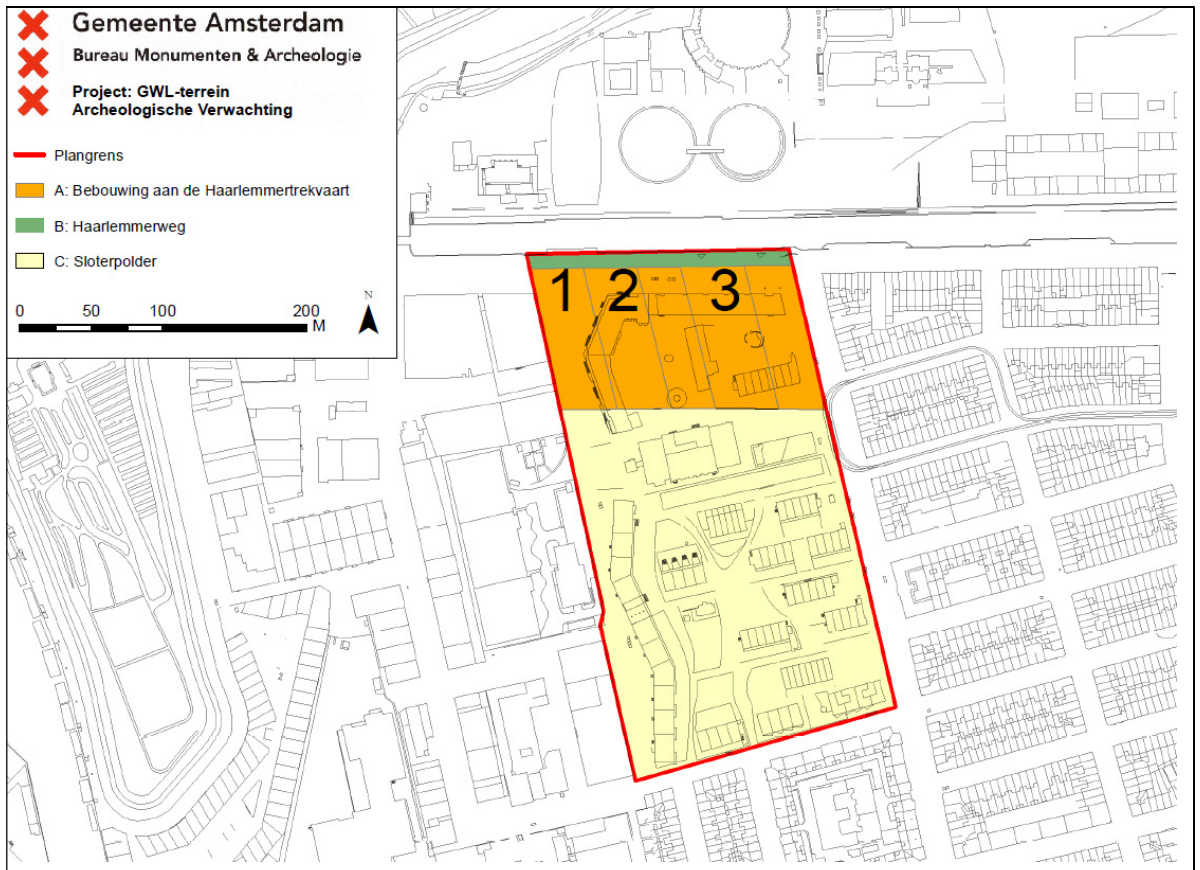
Archeologische verwachting: laag

Deze weg uit de eerste helft van de 17de eeuw was een verbinding tussen Amsterdam en Haarlem, parallel aan de trekvaart. Hier kunnen sporen worden verwacht van de oorspronkelijke weg, losse vondsten of afval. Deze vondsten hebben een wijde verspreiding en weinig samenhang, daarom is de archeologische verwachting laag.

C: Sloter Binnenpolder

Archeologische verwachting: laag

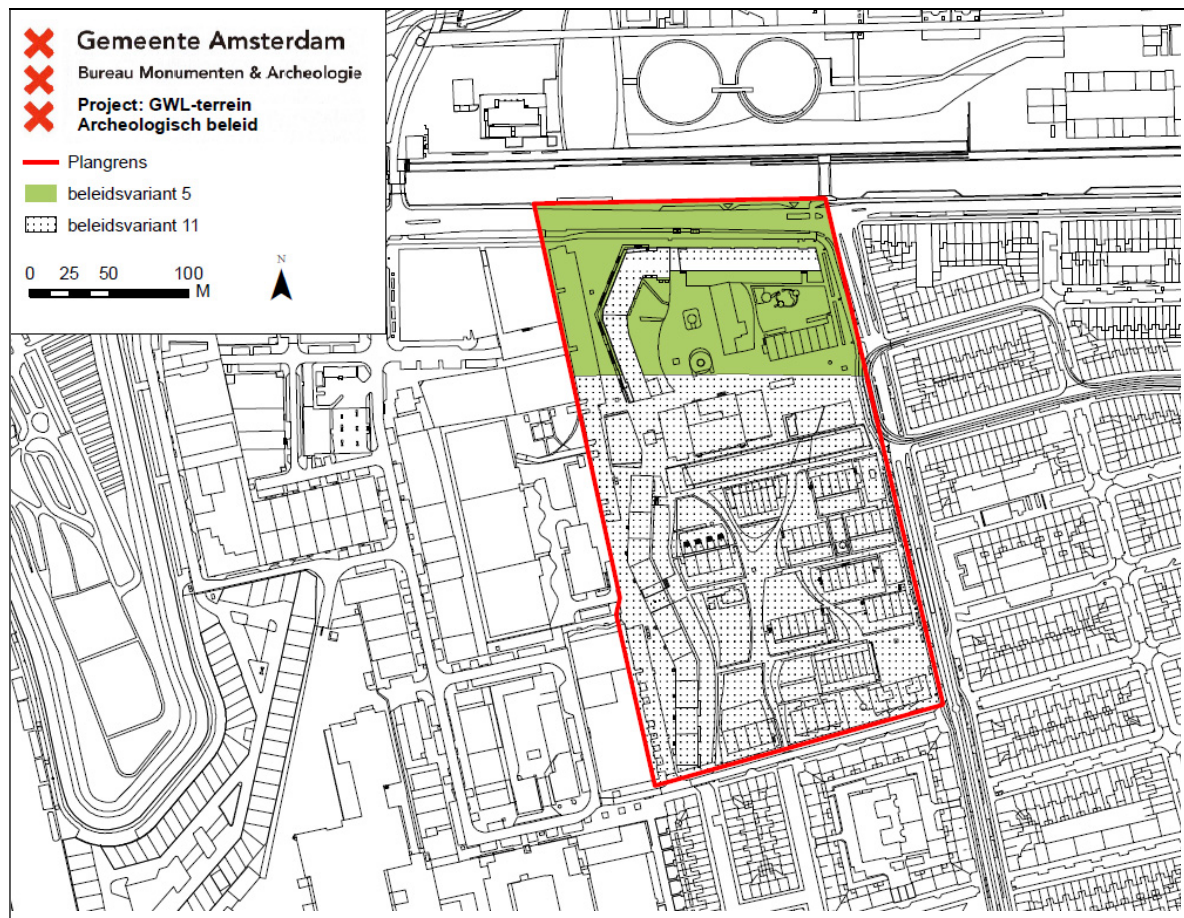
Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met ontginning en landgebruik vanaf de 11de eeuw tot de verstedelijking in de 20ste eeuw. De materiële neerslag betreft mogelijk sporen van ontginning en verkaveling, losse vondsten en afval van bewoning uit de omgeving. Deze overblijfselen hebben weinig tot geen samenhang en een wijde verspreiding. Daarnaast kunnen 20ste-eeuwse ophogingslagen en bebouwing de archeologische lagen verstoord hebben. De archeologische verwachting is daarom laag.

Beleid

- Beleidsvariant 5 (verwachtingszone A deels, B)**
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of minder dan 2,5 m onder maaiveld.

- Beleidsvariant 11 (verwachtingszone A deels, C)**
Vanwege de lage verwachting en waarschijnlijk hoge mate van verstoring, geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij alle bodemingrepen.

Appendix IV: Verwachtingen en beleid plangebied Westergasfabriekterrein

Verwachtingen

A: Bebouwing langs de Haarlemmertrekvaart

1. Soelen
2. Sonnebloem
3. Overbraakse Watermolen

Archeologische verwachting: hoog

Betreft de zone van huizen, boerderijen, buitens en een molen langs de Haarlemmertrekvaart. De materiële neerslag betreft ophogingen, funderingen, beerputten, tuinen of afvallagen. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. Gezien de 19de en 20ste-eeuwse ontwikkeling van de gebieden langs de Haarlemmertrekvaart, wordt op verschillende delen geen archeologische resten verwacht. Voor de overige delen geldt wel een hoge verwachting.

C: Haarlemmertrekvaart

Archeologische verwachting: laag

In de bedding van de 17de-eeuwse trekvaart kunnen in het water gegooide of gevallen losse vondsten verwacht worden. Deze vondsten hebben een wijde verspreiding en weinig samenhang. De archeologische verwachting is daarom laag.

D: Wetering

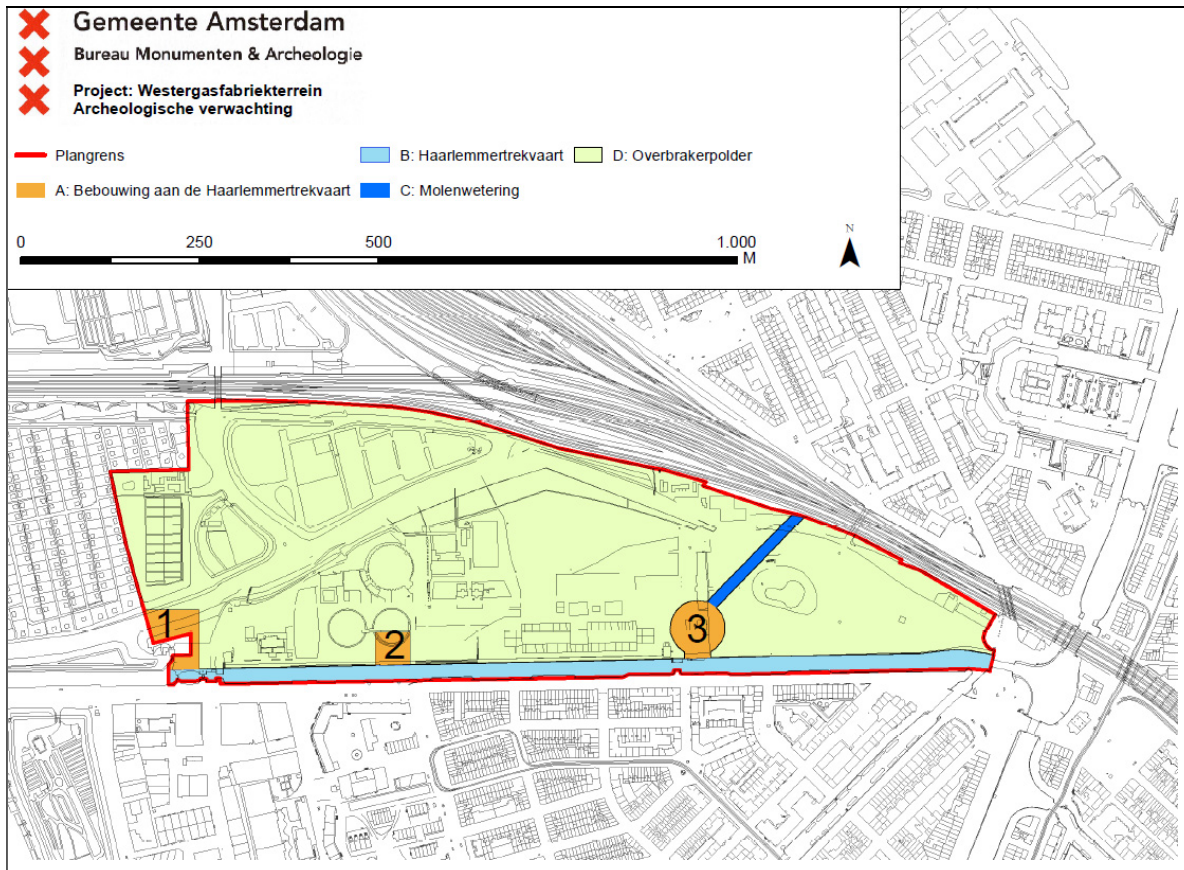
Archeologische verwachting: laag

De materiële neerslag betreft in het water gevallen of gegooide voorwerpen. Deze overblijfselen hebben weinig tot geen samenhang en een wijde verspreiding. Daarnaast is de kans groot dat 20ste-eeuwse ophogingslagen en bebouwing de eventuele archeologische lagen verstoord hebben.

F: Overbrakerpolder

Archeologische verwachting: laag

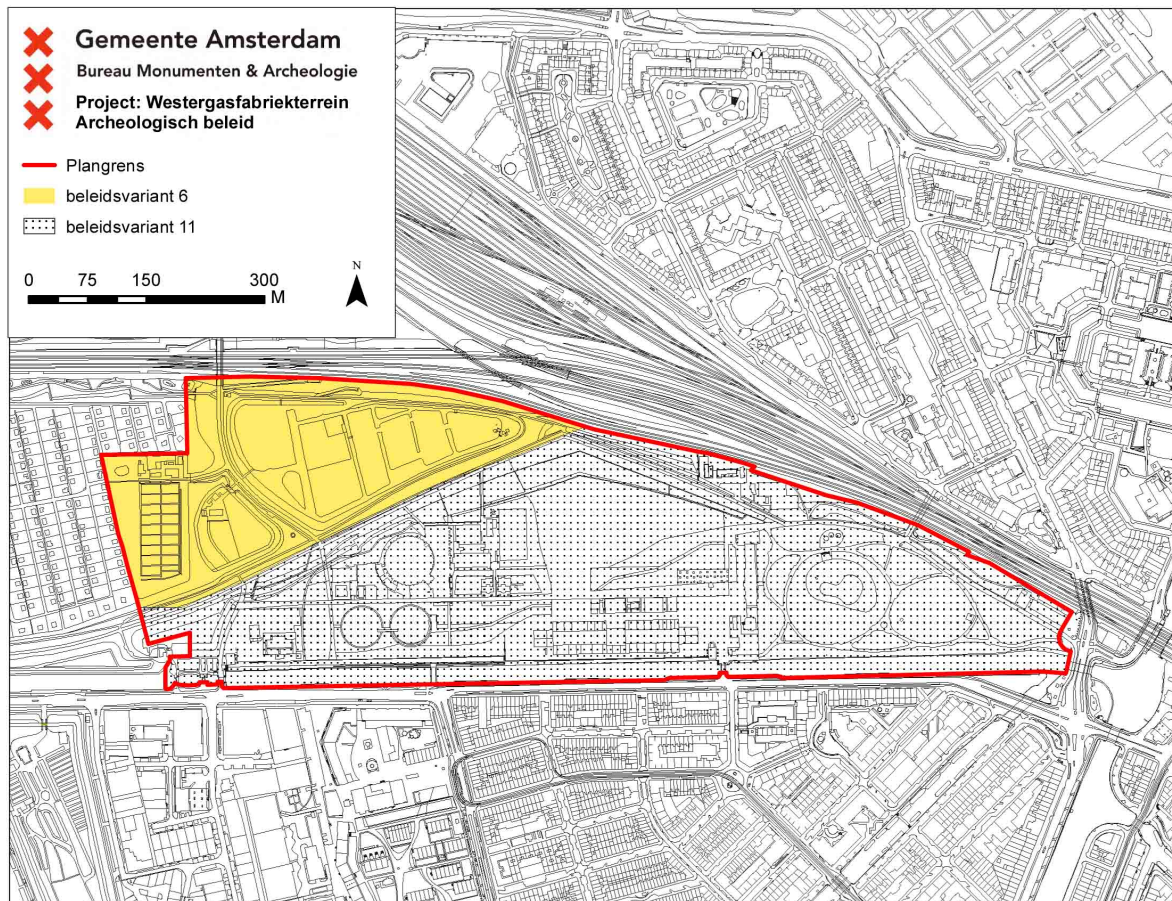
Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met ontginning en landgebruik vanaf de 11de eeuw tot de verstedelijking in de 20ste eeuw. De materiële neerslag betreft mogelijk sporen van ontginning en verkaveling, losse vondsten en afval van bewoning uit de omgeving. Deze overblijfselen hebben weinig tot geen samenhang en een wijde verspreiding. Daarnaast kunnen 20ste-eeuwse ophogingslagen en bebouwing de archeologische lagen verstoord hebben. De archeologische verwachting is daarom laag.

Beleid

- Beleidsvariant 6 (verwachtingszone D deels)**
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.

- Beleidsvariant 11 (verwachtingszone A t/m C en deels D)**
Vanwege de lage verwachting en waarschijnlijk hoge mate van verstoring, geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij alle bodemingrepen.

Appendix V: Beleidsvarianten, stroomschema

Het archeologisch beleid wordt als maatwerk voor een bepaald plangebied in Amsterdam vastgesteld aan de hand van elf varianten, die een afweging bieden op basis van de aard van de verwachting in combinatie met de specifieke (oppervlakte/diepte) bodemingreep.

- 1: Gebieden met bekende archeologische waarden. Aangezien hier met zekerheid archeologische overblijfselen aanwezig zijn, is bij elke bodemingreep ongeachte het oppervlak of de diepte archeologisch onderzoek noodzakelijk.
- 2: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 50 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 3: Gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog aanwezige historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. Deze gebieden zijn onbebouwd of de bebouwing dateert van vóór de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 4: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog in het landschap zichtbare historisch infrastructurele assen / in historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing dateert uit het einde van de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of ondieper dan de 19de en 20ste eeuwse ophogingen.
- 5: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs voormalige (overbouwde of opgehoogde) historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of ondieper dan de 20ste eeuwse ophogingen.
- 6: Onbebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de landelijke periferie van Amsterdam. Hier liggen archeologische vondsten dicht aan het oppervlak, zodat relevante archeologische lagen kunnen zijn opgenomen in de bouwvoor. De bouwvoor heeft gemiddeld een diepte van 0,3 – 0,5 m waaronder een eerste sporenvlak zichtbaar wordt. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 7: Bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). De bebouwing dateert uit het einde van de 19de en de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de en 20ste eeuwse ophogingen.
- 8: Terreinen met een hoge archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 500 m².
- 9: Gebieden met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn of waren binnen en buiten het historische centrum van Amsterdam. Uitzondering van archeologisch

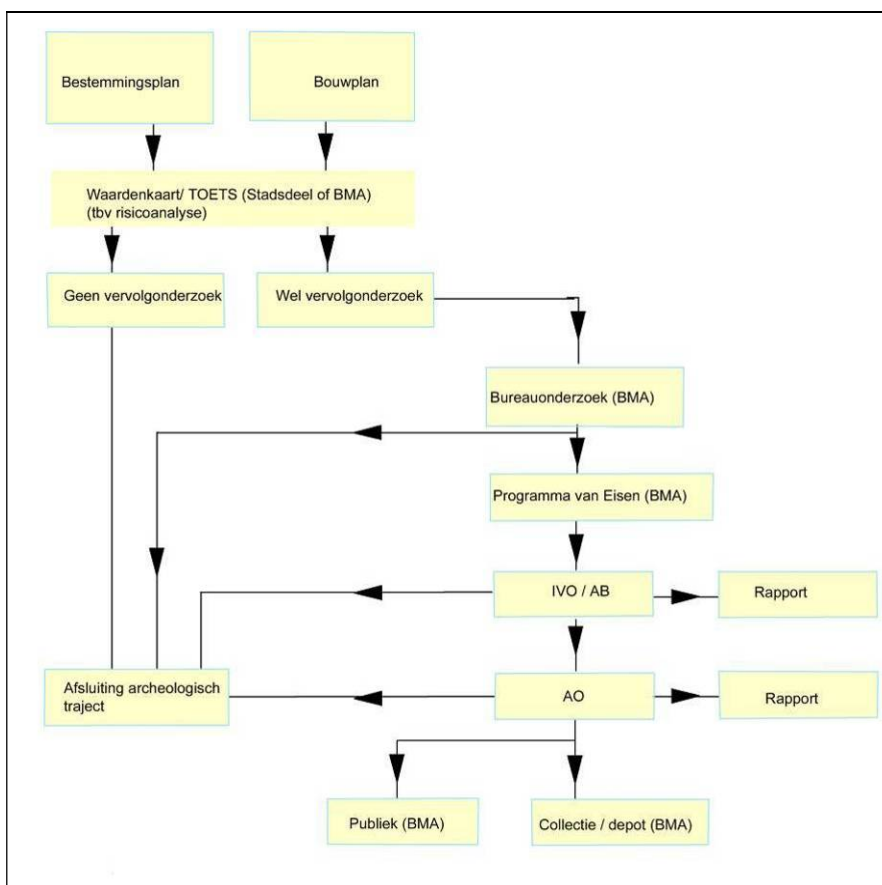
veldonderzoek geldt bij ingrepen in de (voormalige) waterbodembinnen het historisch centrum kleiner dan 2.500 m² en buiten het historisch centrum kleiner dan 10.000 m².

- 10: Gebieden met een lage archeologische verwachting die onder water liggen, of die onder water gelegen hebben en ingepolderd zijn of opgespoten zijn. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen kleiner dan 10.000 m² of in de oorspronkelijke waterbodemb of in het oorspronkelijke maaiveld.

- 11: Gebieden zonder archeologische overblijfselen omdat hier al archeologisch onderzoek of grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden voor bijv. zware funderingen, kelders, tunnels e.d. en gebieden in de voormalige landelijke periferie van Amsterdam buiten de Singelgracht met een lage archeologische verwachting die bovendien opgehoogd, onderheid en bebouwd zijn aan het einde van de 19de en in de 20ste eeuw. Hier geldt een vrijstelling van archeologisch onderzoek.

Gebieden waar al archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden zijn wel indirect van belang voor archeologische planning omdat ze aanwijzingen geven voor de eventuele aanwezigheid van archeologische resten in omliggende gebieden.

Voor de beleidsvarianten, 4, 5 en 7 tot en met 10 geldt dat het dieptecriterium op de uiteindelijke beleidskaart nader wordt gespecificeerd.

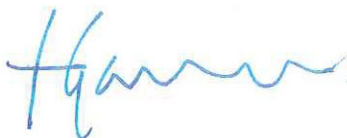

Stroomschema archeologie BMA

Colofon

Archeologisch Bureauonderzoek 12-062

Voor akkoord controle proces en waardestelling:

BRL SIKB 4000 PROTOCOL 4002

Hoofd afdeling Archeologie BMA
Prof. dr. J.H.G. Gawronski

Datum: 06-08-2012
Status: definitief
Redactie: prof. dr. J.H.G. Gawronski
Tekst: dr. J. Euwe, drs. J. van den Dijssel
Cartografie: drs. J. van den Dijssel

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2012
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.